

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Архітектурний факультет
Образотворчого мистецтва і архітектурної графіки
(назва випускової кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТР**

на тему: Особливості художньо-декоративного оздоблення інтер'єру
спортивного клубу

_____ Шандрук Костянтин Сергійович _____
(прізвище, ім'я та по батькові здобувача повністю)

Київ 2025 р.

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Архітектурний факультет
Образотворчого мистецтва і архітектурної графіки
(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри
_____ Олена САФРОНОВА
”_____” _____ 2025 року

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТР**

_____ Особливості художньо – декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу _____
(назва)

Я як здобувач вищої освіти КНУБА розумію і підтримую політику закладу з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач
_____ Шандрук Костянтин Сергійович _____
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)
023 – Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
(спеціальність)
Художньо-декоративне оздоблення
інтер'єру _____
(освітня програма)
Група _____ ОМм-24 _____
Керівник: _____ Сьомка С.В. _____
(прізвище та ініціали)
_____ доцент кафедри ОМ _____
(науковий ступінь, вчене звання)

Керівник: _____ Карпов Є.Є. _____
(прізвище та ініціали)
_____ _____
(науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент: _____
(прізвище та ініціали)
Ідентичність підтверджую

Київ 2025 р

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Кафедра образотворчого мистецтва та архітектурної графіки

Дипломна магістерська робота
На тему: «Особливості художньо – декоративного оздоблення інтер'єру
спортивного клубу»

Виконав: студент групи ОМм-24

Шандрук К.С.

Керівники:

доцент кафедри ОМ Сьомка С.В.

Карпов Є.Є.

Київ-2025

**---КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет: архітектурний

Кафедра: образотворчого мистецтва і архітектурної графіки

Ступінь вищої освіти: другий (магістерський) рівень

Спеціальність: 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Освітня програма: Художньо-декоративне оздоблення інтер'єру

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри

Олена САФРОНОВА

„_____” _____ 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТР**

_____ Шандрук_Костянтин_Сергійович _____
(*прізвище, ім'я та по батькові здобувача*)

1. Тема роботи «Особливості художньо – декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу»

затверджена наказом ректора КНУБА № 1795/19/25 від 20.10.2025 року

2. Керівники роботи Сьомка Сергій Володимирович та Карпов Євген Євгенович
(*прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання*)

3. Строк подання здобувачем роботи до захисту 22.12.2025 р.

4. Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р.1. Теоретичні та методологічні засади художньо - декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу

Р. 2. Історія та сучасна практика художньо - декоративного оздоблення інтер'єрів спортивних клубів різних типів

Р. 3. Засоби, прийоми, композиційне рішення скульптури в інтер'єрі

Закінчення дод. 1 _____

5. Графічний матеріал за розділами

Р. 1. Аналіз історичного досвіду у будівництві спортивних закладів

Р. 2. Порівняння Українського досвіду та зарубіжного у проектуванні інтер'єрів спорт клубів

Р. 3. Етапи розробки скульптурної композиції та їх завершення

6. Консультанти розділів кваліфікаційної випускної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Перевірів	
		дата	підпис
Розділ 1.			
Розділ 2.			
Розділ 3.			

7. Календарний план виконання роботи:

Види робіт та їх зміст	Дата виконання
Розділ 1.	05.11.2025 р.
Розділ 2.	19.11.2025 р.
Розділ 3.	10.12.2025 р.
Остаточне оформлення роботи	15.12.2025 р.
Перевірка роботи на плагіат	18.12.2025 р.- 19.12.2025 р.
Попередній захист роботи на випусковій кафедрі	20.12.2025 р.
Направлення роботи на рецензування	20.12.2025 р.

8. Дата видачі завдання 01.09.2025 року

Зав. кафедри _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

Здобувач _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

РЕЗЮМЕ (SUMMARY) до кваліфікаційної випускної роботи здобувача:		Шандрук Костянтин Сергійович Shandruk Kostiantyn Serhiyovych (ПІБ здобувача українською та англійською)	
ЗВО	Київський національний університет будівництва і архітектури		
Тема (українською та англійською)	«Особливості художньо – декоративного оздоблення інтер’єру спортивного клубу» «Features of artistic and decorative decoration of the interior of a sports club»		
Освітній ступінь	Магістр		
Факультет	Архітектурний		
Випускова кафедра	Кафедра образотворчого мистецтва та архітектурної графіки		
Спеціальність	023 - Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація		
Освітня програма	Художньо-декоративне оздоблення інтер’єру		
Керівник	Сьомка Сергій Володимирович та Карпов Євген Євгенович		
Обсяг роботи:	пояснювальна записка, стор.	розділів	креслень формату А ₁
	64	3	
Розділ 1	Перший розділ дипломної роботи заклав теоретичне та методологічне підґрунтя для подальшого проектування художньо-декоративного оздоблення інтер’єру спортивного клубу. Проаналізовано еволюцію спортивної архітектури та визначено її тісний зв’язок із розвитком фізичної культури, суспільних потреб і зростанням ролі дизайну в організації простору. Встановлено важливу роль мистецтва, зокрема монументально-декоративної скульптури, у формуванні образу, стилістичного характеру та емоційного впливу інтер’єру спортивних закладів. Узагальнено функціонально-планувальні й художньо-естетичні принципи сучасних спортивних клубів, що ґрунтуються на ергономічності, безпеці, інклюзивності, трансформативності та відповідності типології закладу. Окреслено актуальні стилістичні напрями й оздоблювальні матеріали, а також підкреслено значення синтезу мистецтв і художньо-декоративних елементів у створенні мотиваційного та комфортного середовища. Узагальнення матеріалу дозволяє стверджувати, що художньо-декоративне оздоблення інтер’єру спортивного клубу є комплексним процесом, який поєднує		

	функціональність, естетику, психологічні та ергономічні чинники, і слугує науково-методологічною основою для розробки проектної концепції в наступних розділах роботи.
<i>Розділ 2</i>	У другому розділі встановлено, що інтер'єри спортивних клубів еволюціонували від утилітарних просторів до складних, емоційно та функціонально організованих середовищ, у яких художньо-декоративне оформлення набуло системоутворюючого значення. Ці зміни зумовлені розвитком фітнес-індустрії, трансформацією соціальних запитів та необхідністю створення конкурентоспроможного дизайнерського продукту. Проаналізовано український і зарубіжний досвід, який засвідчує зростання ролі айдентики, світлових, графічних і мистецьких елементів у формуванні бренду спортивного закладу та психологічного комфорту користувачів. Обґрунтовано доцільність системного підходу до проектування спортивних інтер'єрів, що поєднує функціональні, ергономічні, технічні, психологічні та художні чинники. Узагальнено, що сучасний спортивний інтер'єр є багатокомпонентною системою, де мистецтво й дизайн виконують концептуально важливу роль у створенні безпечного, інклюзивного та мотиваційного середовища, здатного відповідати актуальним суспільним і культурним потребам.
<i>Розділ 3</i>	У третьому розділі магістерської роботи комплексно розглянуто роль скульптури в інтер'єрі спортивного клубу як важливого засобу художньо-декоративного оздоблення. Встановлено, що скульптура виконує не лише естетичну, а й ідейно-образну, психологічну та просторово-організуючу функції, формуючи цілісне сприйняття інтер'єру. Обґрунтовано концептуальні засади створення скульптурної композиції з урахуванням функціонального призначення простору, стилістики та ідейної спрямованості закладу. Проаналізовано основні композиційні прийоми й засоби художньої виразності, зокрема динамічні рішення, пропорції, масштаб, пластику форм та взаємодію світла і тіні. Визначено значення вибору матеріалів і технік виконання для формування художнього образу та відповідності умовам експлуатації. Узагальнено, що скульптура є ефективним композиційним акцентом, який структурує простір, підсилює його емоційний вплив і сприяє створенню мотиваційного середовища. Отримані результати становлять теоретичну й методичну основу для

	практичної реалізації художньої концепції інтер'єру спортивного клубу.
<i>Висновки по роботі:</i>	Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу та ролі скульптури у формуванні цілісного художнього образу простору. Актуальність теми зумовлена зростанням популярності спортивних і фітнес-клубів, підвищенням вимог до якості інтер'єрного середовища та необхідністю поєднання функціональності з естетичною виразністю. У роботі проаналізовано історико-архітектурні передумови розвитку спортивних споруд та їх інтер'єрів, визначено функціонально-планувальні та художньо-естетичні принципи формування інтер'єру сучасного спортивного клубу. Значну увагу приділено аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду художньо-декоративного оздоблення спортивних закладів, сучасних стилістичних рішень, матеріалів та декоративних засобів. Окремий розділ присвячено засобам, прийомам і композиційним рішенням скульптури в інтер'єрі спортивного клубу, її ергономічному та психоемоційному впливу на користувачів простору. У практичній частині розроблено концепцію художньо-декоративного оздоблення інтер'єру юнацького футбольного спортивного клубу з використанням скульптурної композиції, що сприяє формуванню мотиваційного, гармонійного та естетично привабливого середовища. Результати магістерської роботи можуть бути використані в практиці проектування інтер'єрів спортивних клубів, фітнес-центрів і фізкультурно-оздоровчих закладів, а також у навчальному процесі та подальших наукових дослідженнях у галузі художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів. The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of artistic and decorative design of a sports club interior and the role of sculpture in shaping a holistic artistic image of space. The relevance of the topic is determined by the growing popularity of sports and fitness clubs, increasing requirements for the quality of interior environments, and the need to combine functionality with aesthetic expressiveness. The research analyzes the historical and architectural prerequisites for the development of sports facilities and their interiors, and identifies functional-planning and artistic-aesthetic principles for shaping the interior of a modern sports club. Particular attention is paid to the analysis of domestic and international experience in artistic and decorative design of sports facilities, contemporary stylistic solutions, materials, and decorative elements. A separate section is dedicated to the means, methods, and compositional solutions of sculpture in the interior of a sports club, as well as its ergonomic and psycho-emotional impact on users of the

	space. In the practical part, a concept of artistic and decorative interior design for a youth football sports club is developed, incorporating a sculptural composition that contributes to the formation of a motivational, harmonious, and aesthetically appealing environment. The results of the master's thesis can be applied in the practice of designing interiors of sports clubs, fitness centers, and physical culture and health facilities, as well as in the educational process and further scientific research in the field of artistic and decorative interior design.
<i>Ключові слова:</i>	<i>спортивний клуб, інтер'єр, художньо-декоративне оздоблення, скульптура, функціонально-планувальна структура, дизайн інтер'єру, монументальне мистецтво.</i>
<i>Keywords:</i>	<i>sports club, interior, artistic and decorative design, sculpture, functional planning structure, interior design, monumental art.</i>

Здобувач: Шандрук Костянтин Сергійович / Shandruk Kostiantyn Serhiyovych /

Керівник: Сьомка Сергій Володимирович / Sjomka Serhiy Volodymyrovych /

Карпов Євген Євгенович / Karpov Yevgeny Yevgenyovich /

“ ____ ” _____ 20__

Зміст

Анотація.....	12
Abstract	13
Вступ.....	14
РОЗДІЛ I. Теоретичні та методологічні засади художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу	15
1.1. Історико-архітектурний огляд розвитку спортивних споруд та оздоблення їх інтер'єрів.	15
1.1.1. Історія виникнення монументального мистецтва, історія скульптури та її розвиток.....	19
1.2. Функціонально планувальні та художньо-естетичні принципи формування інтер'єру спортивного клубу.....	35
1.3. Аналіз сучасних стилів та матеріалів у художньо-декоративному оздобленні інтер'єрів фітнес-клубів та спортзалів.....	38
Висновок до першого розділу:	42
РОЗДІЛ II: Історія та сучасна практика художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів спортивних клубів різних типів.	44
2.1. Аналіз українського досвіду проектування та художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивних клубів.....	44
2.3. Науково-теоретичні, методологічні засади, класифікація спортклубів та нормативні вимоги щодо художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивних закладів.	51
2.4. Ергономічні вимоги та психоемоційний вплив скульптури на формування інтер'єру спортивних приміщень.....	57
2.5. Засоби і прийоми художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортклубів.	58
2.5.1 Вихідні дані, формування концепції художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу.....	61
2.5.2 Функціонально-планувальне, об'ємно-просторове рішення та художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу.	62
2.5.3 Стилїстика, меблі, декор, оздоблювальні матеріали та освітлення (природне та штучне) інтер'єру приміщення спортивного клубу.	63
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ III. Засоби, прийоми, композиційне рішення скульптури в інтер'єрі. .	66
3.1 Концепція скульптурної композиції в інтер'єрі спортивного клубу.	66

3.2. Засоби, прийоми, і методи композиційного рішення скульптурі в матеріалі.	69
3.3. Техніка та різноманітні матеріали виконання художньої роботи.	70
3.4. Художня робота в інтер'єрному середовищі.	71
Висновок до розділу 3	71
Загальні висновки	73
Використані джерела:	76

Анотація

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу та ролі скульптури у формуванні цілісного художнього образу простору. Актуальність теми зумовлена зростанням популярності спортивних і фітнес-клубів, підвищенням вимог до якості інтер'єрного середовища та необхідністю поєднання функціональності з естетичною виразністю.

У роботі проаналізовано історико-архітектурні передумови розвитку спортивних споруд та їх інтер'єрів, визначено функціонально-планувальні та художньо-естетичні принципи формування інтер'єру сучасного спортивного клубу. Значну увагу приділено аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду художньо-декоративного оздоблення спортивних закладів, сучасних стилістичних рішень, матеріалів та декоративних засобів.

Окремий розділ присвячено засобам, прийомам і композиційним рішенням скульптури в інтер'єрі спортивного клубу, її ергономічному та психоемоційному впливу на користувачів простору. У практичній частині розроблено концепцію художньо-декоративного оздоблення інтер'єру юнацького футбольного спортивного клубу з використанням скульптурної композиції, що сприяє формуванню мотиваційного, гармонійного та естетично привабливого середовища.

Результати магістерської роботи можуть бути використані в практиці проектування інтер'єрів спортивних клубів, фітнес-центрів і фізкультурно-оздоровчих закладів, а також у навчальному процесі та подальших наукових дослідженнях у галузі художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів.

Ключові слова: *спортивний клуб, інтер'єр, художньо-декоративне оздоблення, скульптура, функціонально-планувальна структура, дизайн інтер'єру, монументальне мистецтво.*

Abstract

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of artistic and decorative design of a sports club interior and the role of sculpture in shaping a holistic artistic image of space. The relevance of the topic is determined by the growing popularity of sports and fitness clubs, increasing requirements for the quality of interior environments, and the need to combine functionality with aesthetic expressiveness.

The research analyzes the historical and architectural prerequisites for the development of sports facilities and their interiors, and identifies functional-planning and artistic-aesthetic principles for shaping the interior of a modern sports club. Particular attention is paid to the analysis of domestic and international experience in artistic and decorative design of sports facilities, contemporary stylistic solutions, materials, and decorative elements.

A separate section is dedicated to the means, methods, and compositional solutions of sculpture in the interior of a sports club, as well as its ergonomic and psycho-emotional impact on users of the space. In the practical part, a concept of artistic and decorative interior design for a youth football sports club is developed, incorporating a sculptural composition that contributes to the formation of a motivational, harmonious, and aesthetically appealing environment.\

The results of the master's thesis can be applied in the practice of designing interiors of sports clubs, fitness centers, and physical culture and health facilities, as well as in the educational process and further scientific research in the field of artistic and decorative interior design.

Keywords: *sports club, interior, artistic and decorative design, sculpture, functional planning structure, interior design, monumental art.*

Вступ

Актуальність теми: тема зумовлена інтенсивним розвитком різних видів спорту у всьому світі, підвищеним інтересом до розвитку фізкультури та фітнес-індустрії. Це вимагає перетворення існуючих спортивних просторів із суто функціональних на сучасні, мотиваційні комплекси та естетично привабливі спортивні центри.

Мета роботи: створення гармонійного та естетично привабливого середовища, яке підкреслює красу та витонченість художньої роботи в інтер'єрі спортивного клубу.

Методи дослідження: аналіз, вивчення та порівняння українських і світових закордонних аналогів спортивних центрів, клубів та комплексів, вивчення широкого закордонного досвіду, світової літератури, ДБН України та інтернет джерел в галузі проектування спортивних закладів.

Об'єкт дослідження: Об'єктом дослідження є дизайн інтер'єру спортивного клубу з розміщенням в ньому скульптурної композиції.

Предмет дослідження: предметом дослідження є скульптурна композиція в інтер'єрі спортклубу, засоби, методи і прийоми оздоблення спортивних закладів.

Наукова новизна: розроблено класифікацію спортивних клубів (за величиною, типологією, сезонністю роботи спортивного закладу, його розміщення на рельєфі, значенням спортивної інфраструктурі міста), розроблено прийоми і методи художньо-декоративного оздоблення юнацького футбольного спортивного клубу.

РОЗДІЛ I. Теоретичні та методологічні засади художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу

1.1. Історико-архітектурний огляд розвитку спортивних споруд та оздоблення їх інтер'єрів.

Історія фізичної культури та спорту сягає глибокої давнини. Це підтверджується археологічними розкопками, які свідчать про існування примітивних будівель для фізичних вправ ще в кам'яному столітті на території Європи, Єгипту, Середньої Азії та Південної Америки.

Зокрема Великобританія стала праматір'ю сучасного футболу. Один з робочих і моряків кинув на землю втрамбований скручений в сферу свій верхній одяг і утворивши шар дві команди гравців почали намагатися влучити в лінію воріт суперника відмічену на землі двома речами. Лише через 20 років у Великобританії було офіційно зареєстровано зародження найпопулярнішої у Старому світі гри – футболу, який не лише став найулюбленішою грою мільйоні, але й став офіційною олімпійським видом спорту.

Історія спортивних споруд бере початок у Стародавній Греції з олімпійських стадіонів, а сьогодні охоплює широкий спектр сучасних об'єктів, таких як стадіони, басейни, спортивні зали та автодроми. В античну епоху стадіон використовували, зазвичай, для змагань з бігу; звідси пішла практика стандартизації розміру поля — 180—200 метрів (один стадій, що дало назву самій споруді). До часів стандартизації виміру довжини, ця грецька довжина коливалась в залежності від якої стопи людини було зроблено вимір. Вимір у стопах існував у країнах бувшої Австрійської імперії, частиною якої була і Україна. [13]

Цікавим є те, що давньо-грецькі стадіони взагалі були лінійними, тобто під час змагань спортсмени (або коні) бігли прямо до фінішної прямої, а потім зупинялись, розвертались і бігли у зворотньому напрямку. І лише потім у Давній Греції і Давньому Римі придумали стадіони, де спортсмени бігали по еліпсу бігових доріжок, або колу, як в Колізеї, і їм не потрібно було зупинятись і розвертатись, щоб

бігти у зворотньому напрямку. Еліпс стадіону став універсальною формою спортивних змагань, яка дійсна до наших часів.

У Стародавній Греції надавали великого значення фізичним вправам, що призвело до будівництва палестр, які завжди зводилися біля природних водойм. Наприклад, в олімпійській палестрі, окрім місць для вмивання, облаштовувалися теплі купальні, ванни та басейни для відпочинку. З часом у палестрах з'являлися приміщення для лекцій і бесід. Стародавня Греція вважається новатором у будівництві спеціалізованих спортивних об'єктів. Найдавнішим відомим є Стадіон в Олімпії (Рис. 1.1.), збудований близько 776 року до н. е.. Грецькі стадіони, як правило, мали видовжену U-подібну або підковоподібну форму і часто розташовувалися на природних схилах пагорбів для розміщення глядачів. Вони використовувалися переважно для легкоатлетичних змагань, зокрема бігу (дистанція «стадій», від якої походить слово «стадіон»). [19]

У Стародавньому Римі піднесли спортивну архітектуру до рівня мистецтва. Римський Колізей (Рис. 1.2. – 1.3.), диво свого часу, був архітектурним дивом, поєднуючи бетон, вапняк та інші матеріали в культовій овальній будівлі, здатній вмістити понад 50 000 осіб. Його стійкість до часу та природи свідчить про його будівельний геній. Також Римляни велику увагу приділяли будівництву терм, від грецької мови – «тепле джерело», грандіозні громадські лазні та басейни для купання. Найбільшою і найрозкішнішою була терма імператора Каракалли, що займала площу 160 000 м² і могла одночасно вміщати до 3 тис. осіб. Також у Римі сформувався такий вид видовищної споруди, як амфітеатр, найяскравішим прикладом якого є Колізей. Амфітеатри, які використовувалися для гладіаторських боїв, справили значний вплив на архітектуру сучасних спортивних арен. [19]

У Середньовіччі спостерігалася перерва в розвитку спортивних споруд через суспільні нестабільності, епоха Відродження знову розпалила інтерес, підкріплений впровадженням нових матеріалів, які обіцяли швидше будівництво та тривалу довговічність. Так у середньовіччі найпопулярнішим видом спорту була стрільба з лука. [1]

У 19 столітті промислова революція стала поворотним моментом в еволюції спортивної архітектури. Наявність нових будівельних матеріалів, таких як сталь та залізобетон, у поєднанні з інноваціями в інженерії дозволила архітекторам будувати більш масивні, складні та функціональні спортивні майданчики. Зі зростанням популярності організованих видів спорту, зокрема футболу в Європі, зростав попит на спеціально побудовані стадіони. [1]

У цей період такі стадіони, як «Енфілд» у Ліверпулі (Рис. 1.4. – 1.5.), Англія, побудований у 1884 році, та «Стемфорд Брідж» (Рис. 1.6. – 1.7.) у Лондоні, побудований у 1877 році, були одними з перших стадіонів сучасної архітектури. Ці нові проекти мали спеціально відведені трибуни для глядачів, а також інші основні зручності, такі як туалети та зони для розпродажів, що відображало зростаючий комерційний аспект спорту. Ці стадіони були відносно простими порівняно з монументальними спорудами, які ми бачимо сьогодні, але вони заклали основу для майбутнього розвитку спортивної архітектури. [19]

У 20-му столітті спортивні споруди перетворилися на багатофункціональні простори, спроектовані з використанням бетону та сталі, що забезпечує їхню адаптивність для різних видів спорту. [19]

Сьогодні ці споруди втілюють вершину сучасного проектування та будівництва спортивних споруд. Використовуючи новаторські технології, такі як 3D-моделювання та BIM (інформаційне моделювання будівель), архітектори мають інструменти для проектування та втілення в життя споруд, які є ефективними, економічно вигідними та гармонійними з навколишнім середовищем. Роблячи акцент на екологічних ініціативах, споруди тепер інтегрують екологічно чисті компоненти, від сонячних панелей до зелених дахів, пропагуючи сталий розвиток, водночас обслуговуючи різноманітні спортивні видовищні заходи. [19]

Розмірковуючи над переходом від рудиментарних арен Афін до сучасних ультрасучасних екологічно свідомих стадіонів, стає очевидним, що кожна епоха надала спортивній інфраструктурі свій особливий штрих. У міру розвитку нашого суспільного полотна розвиватимуться і креслення майбутніх спортивних об'єктів.

Нашим колективним обов'язком залишається створення структур, які втілюють безпеку, ефективність та сталий розвиток, гарантуючи збереження радості та захоплення спортивними видовищами для майбутніх поколінь.

У новітній час будівництво спортивних споруд і, відповідно, активний розвиток їхніх інтер'єрів розпочався наприкінці XIX століття, що було пов'язано з відродженням сучасного Олімпійського руху. Сучасна мережа фізкультурно-спортивних споруд є високорозвиненою і поділяється на об'єкти відкритого (на свіжому повітрі) та закритого (криті зали, басейни, манежі) типу. Сьогодні до цієї сфери також включають спортивно-розважальні об'єкти, такі як боулінг, сквош-зали та скейтдроми. [19]

Сьогодні сталий розвиток та технології знаходяться на передньому краї спортивної архітектури. Сучасні стадіони спроектовані не лише для покращення вражень від гри вболівальників, але й для забезпечення екологічної відповідальності. Архітектура стадіонів зараз робить акцент на використанні екологічно чистих матеріалів, енергоефективних технологій та проектних стратегій, які мінімізують вплив цих масивних споруд на навколишнє середовище.

Одним із найяскравіших прикладів сталої спортивної архітектури є стадіон «Лусаїл» у Катарі (Рис. 1.8. – 1.9.), спроектований Foster + Partners для Чемпіонату світу з футболу 2022 року. Блискучий золотий фасад «Лусаїла» був натхненний традиційними чашами та посудинами Близького Сходу, але його справжня інновація полягає в зеленому дизайні. Стадіон використовує передові системи охолодження для підтримки комфортної температури для гравців та вболівальників, а також використовує водозберігаючі технології, які зменшують загальне споживання. Ці зусилля є частиною ширшої тенденції до створення архітектурних стадіонів, що відповідають глобальним цілям сталого розвитку. [2]

Окрім сталого розвитку, технології відіграють ключову роль у формуванні сучасного враження від гри вболівальників. Сучасні спортивні об'єкти оснащені відео дисплеями високої чіткості, інтерактивними цифровими платформами та навіть елементами віртуальної реальності, щоб залучати вболівальників новими та

захопливими способами. Високошвидкісний Wi-Fi, мобільні додатки для замовлення напоїв та інтегровані мультимедійні системи змінили спосіб взаємодії вболівальників зі спортивною архітектурою. Сучасні стадіони спроектовані не лише для відвідувачів, які присутні особисто, а й для віддалених глядачів, що робить технології важливим елементом сучасної спортивної архітектури. [19]

1.1.1. Історія виникнення монументального мистецтва, історія скульптури та її розвиток.

Спочатку дізнаємось що таке монументальне мистецтво, це — рід образотворчого мистецтва, розрахованого на масове сприйняття. Його твори існують у синтезі з архітектурою, в архітектурному ансамблі (рідше у природному середовищі), у взаємодії з якою набувають остаточної ідейно-утворюючої завершеності. [14]

Витоки монументального мистецтва сягають первісного суспільства. У менгірах, культових статуях та наскельних розписах втілені уявлення первісної людини про могутність сил природи, закріплено її трудові навички.

Монументальне мистецтво набуло широкого розвитку в Стародавньому Єгипті та в Стародавній Греції, пізніше у візантійському (мозаїка Равенни(Рис. 1.10.)) та давньоруському мистецтві (Рис. 1.11.) (фрески Києва, Новгород, Володимир). Справжній розквіт монументального мистецтва настав у епоху Відродження (розписи Мікеланджело Буонарроті в Сікстинській капелі, фрески Рафаеля у Ватиканському палаці, настінний живопис Веронезе, скульптурні пам'ятники Донателло, Верроккйо та інших). Синтез пластичних мистецтв, що включає монументальне мистецтво, характерний для стилів бароко, рококо, класицизму. [2]

В Україні монументальне мистецтво переживало піднесення в другій половині XVII—першій половині XVIII століть (розписи церкви святого Юра в Дрогобичі (Рис. 1.12.), Троїцької надбрамної церкви в Києво-Печерській лаврі (Рис. 1.13) та інше).

1918 року було прийнято ленінський план монументальної пропаганди. Великих успіхів монументальне мистецтво досягло у 1930-ті роки (соціалістичне перетворення міст, споруди великого суспільного значення, художнє оформлення станцій метрополітену, каналів, виставок тощо). Значний внесок у його розвиток зробили скульптори Іван Шадр, Віра Мухіна, Микола Томський, Сергій Меркуров, живописці Олександр Дейнека, Євген Лансере та інші. [14]

Після німецько-радянської війни новою формою монументального мистецтва з'явилися меморіальні ансамблі, присвячені героїці німецько-радянської війни (найбільші із них створені скульпторами Євгеном Вучетичем у Волгограді, Олександром Кібальниковим у Бересті, Михайлом Анікушиним в Ленінграді, Володимиром Цигалем у Новоросійську). Монументальне мистецтво стало невід'ємним компонентом формування естетичного вигляду сіл, селищ, міст. В ньому досягли успіху скульптори Лев Кербель, Василь Бородай, Гедімінас Йокубоніс, живописці Андрій Мильніков, Ілля Богдеско, Володимир Замков, Олег Філатчов та інші. [14]

Мистецтво скульптури вибирає своїм об'єктом переважно людину, іноді – тварину (тоді виникає анімалістичний жанр) і значно рідше – натюрморт чи пейзаж. Виходячи з цього виділяють два основних роди скульптурного мистецтва.

Кругла скульптура – це тривимірний об'ємний витвір, що зумовлює необхідність дотримання реальних пропорцій зображуваного і містить такі різновиди: статую, групу статуй, бюст тощо. Кругла скульптура передбачає огляд з різних кутів зору. [15]

Рельєф – рід скульптурного мистецтва, що розташовує об'ємне зображення (групи людей, пейзаж) на лінії, перпендикулярній до площини. У свою чергу, рельєф поділяють на барельєф – плескате зображення, що ледве виступає над площиною, та горельєф – скульптурне зображення, яке на половину свого об'єму знаходиться над поверхнею. Існує ще один варіант рельєфу, що зустрічається досить рідко, – так званий заглиблений рельєф, коли зображення залишається на рівні площини, а

вирубуються тільки його зовнішні контури. Рельєфні зображення використовують при художньому оформленні стін будівель і постаментів пам'ятників. [15]

За своїм змістом та функціями скульптура поділяється на монументальну – пам'ятники, статуї, рельєфи, що безпосередньо пов'язані з архітектурою і пейзажним середовищем; станкову, яка має камерний характер і представлена жанром портрета; декоративну, що виконує функцію художнього оформлення будівель, парків, вулиць, майданів міст.

Під час створення скульптурного образу необхідно враховувати матеріал і техніку виконання, освітлення, яке підкреслювало б пластичні якості скульптури, а також ритмічну композицію твору, що може бути статичною і динамічною. Отже, скульптору слід дотримуватися всіх цих моментів для досягнення художньої виразності та емоційної насиченості свого творіння. [15]

Сприйняття скульптурного образу відбувається завдяки коловому огляду. Зміна ракурсів, позиції огляду відкривають в об'ємному зображенні різні його грані. Скульптура – один з найдавніших видів мистецтва, що бере свій початок з глибини століть. Розвиток скульптурного мистецтва пов'язаний з культурами Стародавніх Єгипту, Ассирії та Вавилону. Митці цих держав володіли обома скульптурними родами і як матеріал в основному використовували вапняк, після чого скульптурне зображення розмальовували різнобарвними фарбами.

Всесвітньо відомі шедеври давньоєгипетської скульптури – статуя переписувача Каї і портрет цариці Нефертіті, а також рельєфні зображення скульптурного мистецтва Вавилону та Ассирії.

Надзвичайно важливий етап у розвитку скульптури – мистецтво Стародавньої Греції, яке і сьогодні вражає своїми блискучими взірцями. Головна мета давньогрецьких майстрів скульптури полягала в створенні образу прекрасної і гармонійної людини.

Саме тому митці Стародавньої Греції активно використовували у своїй творчій практиці основні жанри скульптурного портрета: побутовий, ню (оголений) та анімалістичний. [28]

Скульптори Стародавньої Греції, серед яких передусім слід згадати імена Мірона, Поліклета, Фідія та Олександра, об'єктами своїх творів роблять як героїв міфів – статуї Афіни та Зевса (скульптор Фідій), Афродіти (Венери) Мілоської (скульптор Олександр), Ніни Самофра-кійської (скульптор невідомий), так і звичайних людей – статуя Дискобола (скульптор Мірон) (Рис. 1.14.), «Дорифор» (Рис. 1.15.) та «Діадумен» (скульптор Поліклет) (Рис. 1.16.). Слід зазначити, що у давньогрецькому мистецтві існували як одиничні скульптури, так і скульптурні угруповання, серед яких найбільш відомою була скульптурна група, створена Атенодором, Полідором та Агесандром, що зображала Лаокоона (жерця бога Аполлона) та двох його синів, які гинуть у боротьбі зі зміями (І ст. до н. е.) (Рис. 1.17.). Страждання ніяк не спотворює обличчя Лаокоона, не порушує загальної гармонії образу і блискуче передає відчуття внутрішньої свободи героя. [28]

Подальший розвиток мистецтва скульптури відсилає нас до культури Стародавнього Риму. Великої популярності тут набуває скульптурний портрет, створення якого було пов'язане з релігією римлян і надзвичайно розвиненим у них культом прашурів, яких увічнювали у скульптурних зображеннях. Поступово римські митці починають створювати скульптурні портрети, серед яких передусім зображуються видатні особистості (імператори, філософи, матрони), і намагаються добитися схожості з оригіналом.

В епоху середньовіччя скульптура активно взаємодіє з архітектурою, адже у багатьох країнах Європи готичні храми були прикрашені скульптурними зображеннями, що передавали напружене духовне життя. Цей принцип у подальшому буде цікаво використаний при спорудженні Собору Паризької Богоматері. [28]

Надзвичайне піднесення мистецтва скульптури пов'язане з італійським Відродженням. Скульптурні твори Донателло (1386– 1466) – статуї пророка та полководця Гаттамелати (Рис. 1.18.) – і особливо роботи Мікеланджело Буонарроті – «Вакх». «Давид» (Рис. 1.19.), «П'єта» – є шедеврами світової скульптури.

Важливе місце у спадщині Мікеланджело посідає і поетична творчість. Вірші та сонети, що були написані ним, зайняли гідне місце поряд з шедеврами поезії доби Відродження. У поетичній формі митець розкрив велику таємницю мистецтва скульптури, що сприймається сьогодні як своєрідний заповіт нащадкам: «І найвищий геній не додасть Єдиної думки до тих, що мармур сам Таїт надміру - і тільки це нам Рука, слухняна розуму, явить». [28]

Творчість Мікеланджело – блискучий приклад синтезу архітектури, скульптури та живопису, яскравим взірцем якого була гробниця сім'ї Медічі. Кращі статуї гробниці – це скульптура Мойсея та фігури двох скутих рабів, один з яких розриває пута, а другий, не витримавши випробувань, вмирає. Проте навіть переможений герой в інтерпретації великого Мікеланджело сприймається як сильна і прекрасна особистість.

У творчості цього скульптора домінує мімесистичний (наслідуваний) підхід, який яскраво виявляється і у більш метафоричних роботах великого митця, зокрема у його скульптурних зображеннях «Ранок» і «Вечір». Ці твори Мікеланджело несуть глибинне смислове навантаження і символізують загальнофілософські поняття «смерті» та «народження». [28]

Твори провідних митців італійського Відродження мали значний вплив на подальший розвиток мистецтва скульптури у країнах Східної Європи. Так, у XVI ст. в Україні набуває великої популярності скульптурний портрет, який був поширений у вигляді надгробних пам'ятників і тісно пов'язаний з епохою італійського Відродження. Наприклад, в Успенському соборі Києво-Печерської лаври було встановлено надгробок князя К. Острозького: князь у лицарському вбранні немовби відпочиває на ложі. Монумент спирається на трьох скульптурних левів із світлого мармуру. Подібними були надгробки Олександра-Вань-ка Лагодовського в Уневі, Катерини Рамултової у Дрогобичі та ін. [28]

Бароко. Виникнення цього напрямку пов'язано з XVI – XVII ст. Йому притаманне зовнішнє вираження людської пристрасті, що знайшло своє втілення у творчості Джорджа Берніні (1598–1680), зокрема в його відомих роботах – статуї

«Давид» та фонтані «Чотирьох рік» (Рис. 1.20.). Працюючи над статуями фонтана, що символізували собою чотири ріки світу: Ганг (Азія), Ніл (Африка), Дунай (Європа) та Ріо дела Плата (Південна Америка), скульптор, безперечно, відштовхувався від скульптурних фігур Мікеланджело, що прикрашали гробницю Медічі. Проте це ніяк не зменшує значення творчості Д. Берніні, який багато зробив для розвитку мистецтва скульптури. [28]

Класицизм у мистецтві скульптури набуває поширення у XVIII ст. Йому притаманні раціоналістичне начало, суворість і витриманість форм. Відомими представниками цього напрямку були Ж. А. Гудон (1741–1828) – автор статуї Вольтера і Е. Фальконе (1716–1791), який створив пам'ятник Петру I, так званого «Мідного вершника».

Говорячи про скульптурне мистецтво XIX ст., не можна не згадати його цікаві вияви у російській та українській скульптурі того часу: пам'ятники Кутузову та Барклаю-де-Толлі, виконані скульптором Б. Орловським (1796–1837); пам'ятник Рішельє в Одесі (скульптор І. Мартос і архітектор О. Мельников) (Рис. 1.21.); пам'ятник Володимиру Святославичу (скульптори П. Клодт, О. Тон, В. Демут-Малиновський) (Рис. 1.22.), пам'ятник Богдану Хмельницькому у Києві (скульптор М. Мікешин) (Рис. 1.23.); пам'ятники І. Котляревському та М. Гоголю у Полтаві (скульптор Л. Козен) (Рис. 1. 24.). [28]

Розвиток скульптурного мистецтва останньої третини XIX ст. був пов'язаний з іменами К. Меньє (1831–1905), який створив багато цікавих робіт (найкращим вважається його твір «Антверпен») та О. Родена. Саме їм скульптура XIX ст. зобов'язана своїм розвитком і визнанням. [28]

Роден розпочав принципово новий етап в історії скульптурного мистецтва, заперечуючи традиції академічної скульптури. Хронологічно його художні пошуки перетиналися з формуванням імпресіоністичного мистецтва, але фактично О. Родена можна вважати засновником експресіоністичної скульптури. З одного боку, це твердження пов'язане з особливостями світовідчуття і світосприйняття митця, його підвищеною зацікавленістю до аналізу «пограничних ситуацій», з іншого – зі

специфікою його виражальних засобів: орієнтація на ескізність, динамічність форм, урахування освітлення («Бронзовий вік», «Іоанн Хреститель»). [28]

В історії мистецтва ХХ ст. – період складний, суперечливий і водночас цікавий, пов'язаний з виникненням різних напрямів, які вийшли із стилю модерн. Усі ці моменти, безперечно, знаходять своє відображення у мистецтві скульптури, що постійно шукає нові форми, засоби та прийоми. Більш різноманітними стають матеріали: митці використовують не лише бронзу та мармур, а й майоліку, дерево, глину тощо.

Початок ХХ ст. пов'язаний зі становленням творчості українського митця Івана Кавалерідзе (1887–1978), талант якого розкрився як у мистецтві скульптури – пам'ятники княгині Ользі, Г. Сковороді, Т. Шевченку, Артему; погруддя Б. Хмельницького, О. Пушкіна, М. Гоголя, М. Мусоргського; кілька портретів Ф. Шаляпіна, так і у мистецтві кіно. На кінематографічні шедеври І. Кавалерідзе «Злива» та «Коліївщина» величезний вплив мала його скульптурна творчість.

Рухлива поверхня скульптури, виразність жестів наближували героя до глядачів, надавали можливість власного переживання образу. Під впливом його роботи «Бальзак» М. Андреев створив трагічний скульптур. образ М. Гоголя, який сидить на лаві, закутаний у широкий плащ (Москва, 1904–09). Ансамбль скульптур у Фрогнер-парку в Осло (150 оголених фігур жінок, чоловіків і дітей та обеліск, складений зі спресованих тіл) норвезького скульптора Г. Вігелана, творчість якого є знаковою для цього періоду, символізує цикл людського життя. Напередодні 1-ї світової війни мистецтво скульптури з одного боку відбивало агресію мілітарист. держав, що наочно виявилось у жорсткій монолітності пам'ятника німецькому державному діячу О. фон Бісмарку в Гамбурзі (Німеччина, 1906, скульптор Х. Ледерер), з ін.— розчарування в спроможності людини розумно керувати світом, що призвело в наступні роки до появи пам'ятників, де самотній герой ніби зноситься над землею з її гріш. діяннями. Пам'ятники генералу Альвеару в Буенос-Айресі (1915–23) й А. Міцкевичу в Парижі (1924–28; обидва— скульптор А. Бурдель) з

неосяжної висоти «промовляють» людству про можливість протидії натиску ззовні своїм внутрішнім опором. [28]

Подіям недавньої історії, передусім 2-х світ. воєн, присвячено меморіальні споруди пам'яті їхніх жертв. Ансамбль румун. скульптора К. Бранкузі в м. Тиргу-Жиу (Румунія, 1938–39) увічніює пам'ять земляків, які загинули під час 1-ї світової війни. У 3-х гол. його домінантах— «Безкінечній колоні», «Брамі поцілунку», «Столі мовчання»— автор вдало поєднав класичний європейський стиль із наївним мистецтвом румунських селян, мінімаліст. конструкціями доби технічного прогресу. Статичні образи поминального столу, брами поцілунку (як матеріал. символи збереження обрядів традиційного суспільства з культом родини й материнства) об'єднані зі стрімким рухом ромбоподібних форм колони, що оптимістично спрямовані до небес. Контрастними до геометричних абстрактно-символічних форм румунського меморіалу край неба стали 2 фігуративних пам'ятника загиблим у 1-й світ. війні Е. Барлаха, розміщені в готичних соборах нім. міст Гюстров (1927) і Магдебург (1929). Підвішена над купіллю на металевому ланцюзі горизонтально витягнута фігура янгола з обличчям Кете Кольвіц ніби матеріалізувала скорботний дух Матері, яка оберігає священне місце упокоєння своїх дітей. Магдебург. пам'ятник складається із 3-х портрет. фігур воїнів, які зникаються біля хреста над могилою солдата. На нижньому рівні цю мовчазну скорботну трійцю супроводжують 3 символічні фігури— Нужди, Скорботи та Смерті. Монумент органічно вписаний у простір капели й наочно демонструє можливість діалогу між сучасним, середньовічним і прадавнім мистецтвом, адже на скульптора велике враження справили «скіфські баби», зокрема монолітністю цільної форми, які він побачив під час своєї подорожі Україною. [28]

Особливе місце у розвитку скульптури ХХ ст. займає доробок О. Архипенка. Феномен цього митця традиційно пов'язують з розбоєм українського авангарду 20-х років, проте слід чітко пам'ятати, що творчість О. Архипенка («Мати й дитина», «Карусель П'єро», «Статуеткам» тощо) вийшла за межі суто національного, набувши рис загальнолюдського, що дає підстави стверджувати, що художня

спадщина українського митця – це настільки явище національної культури, наскільки і світової.

У спадщині О. Архипенка можна простежити тяжіння до тематичної спрямованості, що зумовило виникнення циклу робіт, який можна назвати «архипівськими мадоннами» – «Мадонна», «Океанська мадонна» тощо.

У повоєнні роки в Україні відбувається процес розвитку монументальної скульптури, у зв'язку з чим слід згадати пам'ятники О. Пушкіну та М. Лисенку (скульптор О. Ковальов), Лесі Українці (скульптор Г. Кальченко) (Рис. 1.25), Ярославу Мудрому (скульптор І. Кавалерідзе) та Михайлу Грушевському (скульптор В. Чепелик) у Києві, а також монумент Слави у Львові, пам'ятники І. Франку у Львові, С. Корольову в Житомирі, С. А. Ковпаку на Сумщині, пам'ятники на честь підкорювачів космосу в Рівному, першим корабелам у Херсоні та багато інших. [5]

Важливою подією у житті Києва було спорудження багатофігурної композиції з бронзи – «Радянським громадянам і військовополоненим солдатам та офіцерам, розстріляним німецькими фашистами у Бабиному Яру» (скульптори М. Лисенко, О. Вітрик, В. Сухенко).

Останнім часом в українському скульптурному мистецтві з'являються нові художники, які пов'язують свою творчість із станковою скульптурою (Є. Прокопов, А. Куш та ін.).

У ХХ ст. провідні скульптори світу (Е. Бурдель, А. Майоль, Ш. Десп'є, Г. Голубкіна, С. Коненков, Е. Неізнаний та ін.) дають узагальнене, символічне трактування скульптурних образів. Скульптура поглиблює психологічний зміст зображення, розширює можливості вираження у пластиці духовного життя епохи. Засудженню війни присвячений пам'ятник О. Цадкіна «Зруйноване місто» (Рис. 1.26.) («Місто з вирваним серцем», 1953): м. Роттердам (Нідерланди) у травні 1940 німецькі нацисти перетворили на руїни. Жах приголомшливої жорстокості переданий в експресивному судорожному жесті здійснених догори гігантських рук деформованої фігури з рваною дірою посередині торса. Цей образ смерті й

страждання, як і в картині «Герніка» П. Пікассо, символізує цинізм і нещадність війни. У післявоєнні десятиліття пам'ятники, монументи та меморіально-архітектурні ансамблі, присвячені загиблим воїнам і жертвам фашист. терору, активно створювали у всій Європі (і, особливо, на території колишнього СРСР): пам'ятник воїнам рад. армії у Трептов-парку в Берліні створив учасник 2-ї світової війни Є. Вучетич (1946–49, арх. Я. Белопольський), нім. скульптори Ф. Кремер, Р. Грец, В. Ламмерт та ін., продовжуючи антивоєнну тему творчості Е. Барлаха, стали авторами меморіальних комплексів на місці концтаборів у Бухенвальді (1952–58), Заксенгаузені (1956–60), Равенсбрюці (1956–59; усі— Німеччина). Мовою експресивних символічних образів «Нескореного», «Прийнятої», «Солідарності», «Клятви», «Рот Фронту» створив меморіальний ансамбль на території латиського концтабору поблизу міста Саласпілс (1964–67, скульптор Л. Буковський, арх. Г. Асаріс та ін.). Скорботна Мати-батьківщина з гірляндою з дубового листа в руках на Піскарев. кладовищі в Ленінграді (нині С.-Петербург)— про замучених блокад. голодом жителів міста (1951–60, скульптори В. Ісаєва, Р. Тауріт). Тематично близькими до неї є складена з граніт. блоків фігура застиглої від горя литовської селянки в скульптурно-архітектурному ансамблі на території спаленого с. Пірчюпис (Варен. р-н, 1960, скульптор Г. Йокубоніс, арх. В. Гамбрюнас), білорус. меморіал спаленого с. Хатинь (Мінська обл., 1965–67, скульптор С. Селіханов, арх. Ю. Градов та ін.), укр. пам'ятники— жителям спаленого м. Корюківка (Черніг. обл.), що має вигляд селян. хати, стіни якої складаються з горельєф. фігур селян і дерев (1977, скульптори І. Коломієць, Г. Хусід, арх. А. Корнєєв), спаленому с. Велика Обухівка (Миргород. р-н Полтав. обл., 1986, скульптор В. Луцак). [28]

З темою війни пов'язані монументи, побудовані в Україні в останні роки рад. влади,— багатофігур. пам'ятник жертвам розстрілів у Бабиному Яру (1969–72, 1976, скульптор М. Лисенко, арх. А. Ігнащенко та ін.), мемор. комплекс «Український державний музей історії Другої світової війни» (1981, скульптори Є. Вучетич, В. Бородай, Ф. Согоян, арх. В. Єлізаров та ін.) у Києві, монумент Вічної Слави на честь 34-ї річниці перемоги у 2-й світ. війні в Житомирі (1979, скульптори І. Коломієць,

Г. Хусід, арх. А. Ігнащенко та ін.), «Стіна пам'яті» на Байк. кладовищі (1968–81, художники А. Рибачук, В. Мельниченко)— була залита бетоном 1982, оскільки чиновникам від культури не сподобалася експресіоніст. манера вираження трагічної пам'яті у відображенні вітчизн. історії. У повоєн. час у публіч. просторі з'явилися т. зв. пам'ятники побут. речам американського скульптора швед. походження К. Ольденбурга— прищепці, гамбургеру, гудзику, губній помаді. Пізніше польс. скульпторка М. Абаканович у композиції «Натовп» (1986–87), що складається з 19-ти однак. фігур без голів, зроблених із джут. тканини та гуми, унаочнює сучасне уніфіков. товариство. Через 10 р. голови, відокремлені від тіла, стали самостій. об'єктами технол. творчості іспан. скульптора Ж. Пленси. Його багатометр. етнічні видовжені голови в стані медитації з'являються нині в найнесподіваніших місцях— у публіч. інтер'єрах, виставк. залах, на узбережжі моря або океану, в оточенні хмарочосів, усередині церков та прадав. храмів Єгипту, а інколи «виростають» прямо з води. У Міленіум-парку в Чикаго створ. вражаючу конструкцію «Хмарна брама» (Клауд-гейт) британ. скульптора індій. походження А. Капура: унікал. вітал. форма, що нагадує квасолину, складається із 168-ми сталевих поліров. аркушів (її розмір— $10 \times 20 \times 13$ м, заг. вага— 100 т). Ідеал. дзеркал. поверхня безкінечно множить відображення міського простору, пропонуючи віртуал. контакт із паралел. світами. Одна зі сторінок світ. історії М. с. 20–21 ст.— художня практика українських скульпторів. [28]

Перші монум. твори на території України присвяч. визнач. подіям вітчизн. історії— монумент Слави на честь Полтав. битви (1811, скульптор Ф. Щедрін та ін.) у Полтаві, монумент князю Володимиру на Володимир. гірці (1853, скульптори В. Демут-Малиновський, П. Клодт), пам'ятник Б. Хмельницькому на Софій. площі (1888, скульптор М. Микешин) у Києві. Після більшов. перевороту та становлення рад. влади М. с. отримала знач. імпульс: необхідно, насамперед з ідеол. міркувань, увічнити образи революції і тих, хто став її натхненником і творцем. Серед перших успіш. авторів— І. Кавалерідзе, який талановито поєднав у своїй монум. творчості традиції С.-Петербур. профес. школи, пластичні ідеї франц. митців Н. Арансона, О.

Родена з романтич. переосмисленням формотворення доби модернізму. Ще до 1917 український скульптор встиг завершити роботу над пам'ятником княгині Ользі, просвітянам Кирилу і Мефодію та св. Андрію Первозваному в Києві (1911, бетон; відновлено 1996 у мармурі). 1997 побл. Золотих воріт у Києві відкрито пам'ятник князю Ярославу Мудрому, створ. за мотивом 18-сантиметр. скульптури І. Кавалерідзе (1958). Серед ін. проектів— алегор. пам'ятник «Героям революції» в м. Ромни (нині Сум. обл., 1918), пам'ятник Г. Сковороді у м. Лохвиця (нині Полтав. обл., 1922; відновлено 1972 у бронзі), могутня, складена з геом. площин фігура Т. Шевченка в Полтаві (1925), пам'ятник більшовику Артему в с. Банне (нині м. Святогірськ Донец. обл., 1927). [28]

У 1930-х рр. центром монум. творчості в Україні став Харків. Тут відбувався міжнар. конкурс на проект пам'ятника Т. Шевченкові— 100 скульпторів з СРСР, Франції, Польщі, Німеччини, Італії демонстрували свої ідеї, після 2-го туру кращим визнано проект М. Манізера, який, на думку декого з дослідників, запозичив ідеї в авторів кількох проектів, що також брали участь у конкурсі. У Харків. худож. інституті в ті роки викладали учениця О. Родена Л. Блох та І. Севера, який навч. у мист. академіях у С.-Петербурзі, Празі та Римі. З талановитої плеяди випускників скульптур. факультету найперспективнішою стала співпраця М. Лисенка та Л. Муравіна, які стали переможцями числен. конкурсів. Війна обірвала реалізацію багатьох проектів, зокрема й пам'ятника на честь визволення Києва від білополярів (1936–37) з динам. фігурою вершника на здибленому коні біля 30-метр. обеліска. 1936 у Миколаєві урочисто відкрито пам'ятник борцям за владу Рад— символічна двофігурна група зображує пораненого робітника, який передає прапор товаришеві (знищено під час 2-ї світової війни; відновив 1967 М. Лисенко зі своїми студентами). Після успіху на міжнар. виставці в Парижі 1937 рад. павільйону, увінчаного фігурами робітника і колгоспниці (скульпторка В. Мухіна, арх. Б. Йофан), що стали символом рад. епохи й еталоном методу соціалістичного реалізму, парні п'ятифігурні композиції «Героїка громадянської війни» та «Героїка соціалістичного будівництва» (не збережено) харків. скульпторів прикрасили вхід до рад. павільйону

на Всесвіт. виставці в Нью-Йорку 1939. М. Лисенко, працюючи у співавторстві, зокрема й зі своїми учнями, створив низку знакових монументів: М. Щорсу в Києві (1954, у співавт. з М. Суходоловим, В. Бородаєм), багатофігурну композицію в Бабиному Яру в Києві (1969–72, 1976, у співавт. з В. Сухенком, О. Вітриком, Б. Лисенком), С. Ковпаку в м. Путивль (Сум. обл., 1971, у співавт. з В. Сухенком), пам'ятник воїнам, які загинули під час форсування р. Пд. Буг у березні 1944 в с. Ковалівка (Микол. р-н Микол. обл., 1975, у співавт. з В. Сухенком, Б. Лисенком) тощо. [28]

За радянських часів активно працювали над воєнними монументами та меморіалами, пам'ятниками діячам науки і культури Н. Дерегус-Лоренс, І. Довженко, В. Зноба, Г. Кальченко, О. Олійник, О. Скобликов, В. Чепелик. В. Бородай значно розширив виразні можливості скульптурної мови, звернувшись до спадщини давньоєгипет. скульптури, французького скульптора А. Бурделя. Це проявилось у пам'ятнику чекістам (1967, зруйнов. 2016), пам'ятному знаку засновникам Києва (1982, реконструкція 2010) й ансамблі Музею 2-ї світової війни. Г. Кальченко створила пам'ятник Лесі Українці у Києві (1973), В. Зноба, крім числен. воєн. монументів,— І. Мечникову в Парижі (1986), О. Скобликов— В. Вернадському в Києві (1981). У роки незалежності України також створ. низку скульптур. монументів, зокрема: В. Чепелик— Т. Шевченку в Чернігові (1992) та Тбілісі (2007), М. Грушевському (1998), М. Яковченку (2000), О. Гончару (2001, у співавт. з О. Чепеликом) у Києві, С. Лифарю в Лозанні (Швейцарія, 2003), жертвам Чорнобил. катастрофи у Києві (1994), жертвам репресій у Биківнян. лісі (1995), укр. козацтву у Відні (2002), дочкам і синам України, які загинули в концтаборі в Маутгаузені (Австрія, 2003); Н. Дерегус-Лоренс— пам'ятник І. Мазепі у Львів. обл. (1995); В. Швецов— св. Андрію Первозваному (2000) і П. Сагайдачному (2001) в Києві. В. Чепелик разом із В. Швецовим нині очолюють навч.-творчі майстерні скульптур. факультету Нац. академії образотвор. мистецтва і архітектури (Київ), зберігають і розвивають профес. школу та гуманіст. традиції укр. мистецтва. Під їхнім керівництвом зусиллями дипломантів, аспірантів, стажистів факультету створ.

скульптурні ансамблі 2-х культур. осередків у Черніг. обл.— істор.-археол. музей. комплексу «Древній Любеч» (сmt Любеч Ріпкин. р-ну, 2008) та істор.-культур. заповідника «Садиба Лизогубів» (сmt Седнів Черніг. р-ну, 2009). Серед кращих диплом. робіт випускників— оригін. за рішенням пам'ятник автору роману «Бабин Яр» А. Кузнецову роботи В. Журавля, відкритий 2009 у Києві. [28]

У Київ. худож. інституті також працювала майстерня М. Гельмана— послідовника рос. скульптора О. Матвєєва. Її закінчили І. Коломієць— авторка одного з найкращих у незалеж. Україні пам'ятника двом муз. геніям М. Березовському і Д. Бортнянському (м. Глухів Сум. обл., 1995), та В. Клоков, який створив у Путивлі образ Ярославни, яка здіймає руки до неба у своєму вічному плачі за чоловіком-воїном (1979). Обидва майстри належали до плеяди шістдесятників, які оновили мову академ. мистецтва, наповнили її новим змістом та засобами вираження. Безпрецедентним в історії консерватив. київ. школи стало створення пам'ятника Т. Шевченку в Москві (1964) випускниками Ю. Синькевичем, М. Грицюком та А. Фуженком, які у період хрущов. «відлиги» змогли відтворити нове розуміння образу укр. Кобзаря, що крокує невисоким уклін. пандусом, ніби пересікаючи межу часу— від минулого до майбутнього. Покоління шістдесятників уперше за рад. часів активно звернулося до нац. спадщини від трипільської культури до бойчукізму, авангардизму і творчості О. Архипенка, Г. Мура, К. Бранкузі, К. Дуніковського, С. Коненкова, С. Ерзі. [28]

Це розширення худож. горизонтів уможливило в наступні часи «відлиги» і держ. незалежності появу таких робіт, як «Пам'ять» (1988) на тер. знищеного Михайлів. собору (реконструкція 2019 під назвою «Жертвам за віру») і пам'ятника студентам та викладачам Київ. університету (1989) Є. Прокопова, граніт. пам'ят. знака на честь заснування першої православ. школи на тер. Десятин. церкви в Києві В. Шишова (1988), пам'ятників художникам— жертвам репресій біля будинку Нац. академії образотвор. мистецтва і архітектури Б. Довганя (1996), «Лісова пісня» В. Швецова у м. Новоград-Волинський (Житомир. обл., 1990), письменнику П. Кулішу М. Обезюка у с. Оленівка (Борзнян. р-н Черніг. обл., 2011) та ін. За часів «відлиги»

рельєфніше проявилися й характерні риси львів. монум. школи. Її представники— випускники Львів. інституту декор. і приклад. мистецтва, ужитк. орієнтація якого стала своєрід. оберегом від ідеол. утисків. До традицій європ. модернізму варто зарахувати й потуж. струмінь народного мистецтва— різьблення, керамічні виробництва. Це спонукало художників до нестандарт. рішень, що проявилися у 2-х пам'ятниках, споруджених у Львові: дещо архаїч., статич. образі І. Франка (1964, автори В. Борисенко, Д. Кривавич, Е. Мисько, В. Одрехівський, Я. Чайка) і просторовій, декор. композиції монумента бойової Слави рад. армії (1970, Д. Кривавич, Е. Мисько, Я. Мотика, О. Пирожков). Суголосний з ними епіч. пам'ятник у ландшафті бійцям 1-ї Кінної армії побл. смт Олесько (Буський р-н Львів. обл.) над магістраллю Львів–Київ (1975, скульптор В. Борисенко, арх. А. Консулов, конструктор Г. Шевчук; демонтовано 2017). [28]

За чверть століття незалеж. історії України накопичено певний досвід М. с. На зміну пам'ятникам, присвяч. героям і подіям 2-ї світової війни, створювали монументи, кургани, каплиці жертвам голодомору (меморіали у Києві та Харкові), репресій (меморіал у Биківнян. лісі), воїнам-афганцям, ліквідаторам Чорнобил. аварії, героям Небес. сотні, учасникам антитерорист. операції та операції Об'єднаних сил на Сх. України. Є. Прокопов увічнив подвиг учасників Революції гідності у символіч. сталевому хресті, встановленому 2015 біля укр. церкви побл. м. Чикаго (шт. Іллінойс, США). На центр. площах Києва та Харкова створ. ансамблі, присвяч. 10-й і 20-й річниці незалежності. На майдані Незалежності у Києві височіє 62-метр. колона з фігурою Оранти (2001, скульптор А. Куш, арх. С. Бабушкін та ін.). На пл. Конституції в Харкові незалежність уособлює образ давньогрец. богині Ніки на кулі (2012, скульптор О. Рідний). Окрім держ. замовника, у скульптури з'явилися численні приватні поціновувачі, банкіри, підприємці. Серед оригін. пластич. ідей, що знайшли підтримку спонсорів, варто відзначити монум. роботи А. Валієва у Києві— «Повернення Архипенка» (1997) та «Еволюція пізнання» (2018). Знач. популярністю й об'єктами турист. маршрутів стають пам'ятники літ. і кіногероям, акторам у зіграних ролях, завдяки яким вони набули слави, відомим співакам і

письменникам. У Києві на створенні таких пам'ятників спеціалізується В. Щур. Пам'ятники Голохвастову і Проні Прокопівні з фільму «За двома зайцями», Паніковському з фільму «Золоте теля», Л. Бикову в ролі Титаренка з фільму «В бій ідуть тільки “старики”», арх. В. Городецькому в Пасажі за філіжанкою улюбленої кави стали невід'єм. культур. складовою міського простору. [28]

Представники нових скульптур. шкіл в Україні— харків. та одес.— у своїх несподіваних образах здатні змінити традиц. критерії сприйняття, вивести глядача на неочікуваний рівень спілкування. Серед таких робіт— пам'ятник закоханим Д. Іванченка в Харкові (2002; гнучка арка оголених тіл юнака та дівчини, які тягнуться один до одного, в оточенні струменів фонтана вони здаються неземними істотами). Харків. художник С. Гурбанов розмістив фігуру скрипаля на даху сучас. будівлі. Незрівнянний одес. гумор і міський фольклор стають бездоган. співавторами скульпторів— тендітні, ніжні, прозорі, іграшк. герої скром. пам'ятників назавжди залишаються у пам'яті. Серед них— уособлення магнетич. жіночності актриса В. Холодна (2003), улюбленець Одеси авіатор С. Уточкін (2001) О. Токарева; засн. Одеси Й. Дерібас (1994), Одеса-мама, яка пригортає улюблених діточок— Дерібаса, Деволана, Ланжерона, Рішельє і Воронцова (2000), легендар. скрипаль «Гамбрінуса» Сашко-музикант (2001) О. Князика; письменник-сатирик М. Жванецький (1998) В. Траскова. В Одесі відомий також пам'ятник у вигляді 3-х коконів із головами М. Гоголя, О. Пушкіна та І. Бабеля, що з надією очікують появи наступ. генія із золотого яйця (1996, скульптор М. Степанов). Отже, монументалізм як принцип мислення, можливо, у найближчі роки стане надбанням історії культури. Крихкість, ненадійність, мінливість буття майже не дає фігуратив. скульптурі шансу на довге життя. Але вона всупереч реальності продовжує існувати в еклектич., напівзруйнов. законом про декомунізацію просторі укр. міст, продовжуючи діалог із гуманістич. традиціями класич. образотворчості. [28]

За своєю формою розділяють два види скульптури: рельєф та круглу скульптуру. Остання в залежності від призначення ділиться на монументальну (великі архітектурні ансамблі, пам'ятники), монументально-декоративну

(прикрашає будинки та парки) та станкову (зазвичай представлена в музеях, на виставках або є частиною інтер'єру). [15]

Розрізняють круглу скульптуру (статуя, група, статуетка, погруддя), яку можна розглядати з різних сторін, і рельєф (зображення розміщене на площині, зокрема барельєф). Скульптуру розрізняють і за призначенням. Монументальна скульптура (пам'ятник, монумент) пов'язана з архітектурним середовищем, вирізняється значущістю ідей, високим рівнем узагальнення, великими розмірами; монументально-декоративна скульптура включає всі види оздоблення архітектурних споруд і комплексів (атланти, каріатиди, фризи, фронтона, фонтанна, садово-паркова скульптура); станкова скульптура, не залежить від середовища, має розміри, близькі до натури чи менші, і конкретний поглиблений зміст. Залежно від того, як художник зображає людину, скульптура поділяється на бюст і статую. Зображення кількох об'єктів — це фігурна група, або багатофігурна композиція. Залежно від змісту скульптури визначаються її жанри: портрет, тематична композиція, анімалістичний жанр (зображення тварин). [15]

Трохи осторонь стоїть садово-паркова скульптура, яка слугує оздобленням садів, скверів, парків і має декоративний, меморіальний характер. Вона слугує також м'яким переходом від великого розміру будівель і рослин парку до масштабу звичайної людини. [15]

1.2. Функціонально планувальні та художньо-естетичні принципи формування інтер'єру спортивного клубу.

Величина, архітектурна структура та функціональне наповнення сучасних спортивних клубів залежать від низки чинників, включаючи специфіку виду спорту, його популярність серед населення, розташування об'єкта в міській інфраструктурі, а також суворе дотримання вимог Державних будівельних норм. Спортивні клуби набули значного поширення у розвинених країнах, охоплюючи як олімпійські види спорту, так і вузькоспеціалізовані заклади за інтересами (наприклад, боулінг, шахові, кінні клуби, студії спортивного танцю тощо).

Системний аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду підтверджує необхідність науково обґрунтованого підходу до організації внутрішнього простору спортивних закладів. Особлива увага приділяється інтеграції творів монументального, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, оскільки сучасні спортивні клуби у світі вимагають індивідуальної специфіки в інтер'єрному проектуванні.

Визначено низку ключових принципів, прийомів і критеріїв, необхідних для ефективної організації інтер'єрів спортивних об'єктів:

- Принцип комплексності та системності аналізу: Врахування всіх аспектів, таких як функціональність та естетика ще на етапі проектування.
- Принцип трансформативності простору: Забезпечення гнучкості та можливості зміни конфігурації приміщень.
- Принцип інклюзивності та доступності: Створення без бар'єрного середовища для всіх верств населення.
- Принцип ергономічності: Оптимізація меблів та обладнання для забезпечення зручності та безпеки.
- Принцип врахування специфіки спорткомплексу: Підпорядкування дизайну профілю клубу, наприклад, йога-студія чи зал бойових мистецтв.
- Принцип оглядовості об'єкта мистецтва: Забезпечення найкращого кута огляду та сприйняття інтегрованих творів мистецтва, монументального чи декоративно-прикладного призначення.

Художньо-декоративне оздоблення інтер'єру спортзалу має підпорядковуватися як естетичним, так і суто функціональним вимогам, спрямованим на створення комфортного та безпечного середовища для тренувань.

Було проведено дослідження та було виявлено як краще зробити функціональне зонування простору. Організація внутрішнього простору спортивного клубу вимагає чіткого функціонального зонування, яке визначає архітектурну та художньо-декоративну стратегію:

Вхідна група (Рецепція/Хол): Зона першого враження, що має створювати яскраву емоцію та підкреслювати фірмовий стиль клубу. Тут доцільно розміщувати твори образотворчого чи монументального мистецтва (наприклад, абстрактну скульптуру або рельєфну композицію), що виступають як фокусна точка. [12]

Зони активних тренувань: Включають тренажерний зал, кардіозону, зони для йоги чи групових занять. Ці зони потребують динамічних, стимулюючих елементів, які підкреслюють рух та енергію (наприклад, мотивуючі зображення спортсменів). [12]

Зони релаксації та відновлення: Охоплюють SPA-центри, басейни, лаунж-зони. Вимагають спокійних, гармонійних та медитативних образів, що сприяють розслабленню, які досягаються за рахунок приглушеного освітлення, тиші та використання творів мистецтва з м'якою естетикою. [12]

Таким чином, мистецтво в інтер'єрі клубу виконує функцію коригування психологічного стану відвідувачів та візуальної навігації. Наприклад, динамічне панно чи плакат у тренажерному залі є прямим мотиватором, тоді як твори декоративно-прикладного мистецтва в лаунж-зоні формують відчуття затишку та ексклюзивності. [12]

Інтеграція мистецтва є критично важливою для формування унікальної ідентичності та іміджу спортивного клубу. Ексклюзивні арт-об'єкти перетворюють типовий інтер'єр на запам'ятовуючий простір.

У процесі проектування інтер'єрів сучасних спортивних закладів було виявлено ключові критерії оцінки, що мають вирішальне значення:

- Краса подачі: Якість візуалізації та презентації дизайнерського рішення.
- Оригінальність ідей: Інноваційність та унікальність художньої концепції.
- Можливість реалізації: Технічна та будівельна здійсненність проєкту.
- Співвідношення «ціна-якість»: Економічна обґрунтованість обраних рішень.

Вибір художнього стилю має корелювати з філософією клубу: класичне мистецтво підкреслює статус та преміальність, тоді як сучасне, динамічне мистецтво асоціюється з інноваціями, прогресом та енергією.

Розміщення творів мистецтва повинно бути ефективним з точки зору їхнього масового сприйняття та мати найкращий кут огляду. У прохідних приміщеннях (холах) твір може бути розташований як «острівний елемент» у центрі композиції. У приміщеннях цільового призначення (тренажерний зал, актова зала) мистецтво розміщується по периметру або на головній стіні, поблизу ключових фокусних точок (трибуни, сцени). [4]

Мотиваційний вплив мистецтва проявляється через:

- Образотворче мистецтво (фотографії атлетів, пейзажі): Слугує прямим мотиватором до здорового способу життя.
- Кольорова палітра: Теплі, насичені кольори стимулюють активність у тренажерних залах, тоді як холодні, спокійні відтінки сприяють релаксації у SPA-зонах.

Естетико-композиційні принципи

Художньо-композиційне оформлення базується на загальновизнаних принципах дизайну, які допомагають створити гармонійний простір: баланс, масштаб і пропорція; повторення, контраст, єдність, гармонія, домінанта.

Синтез мистецтв: Рекомендовано інтегрувати твори образотворчого та декоративного мистецтва (наприклад, вітражі, мозаїчні панно, керамічні кахлі, текстиль) із загальною архітектурно-планувальною концепцією.

1.3. Аналіз сучасних стилів та матеріалів у художньо-декоративному оздобленні інтер'єрів фітнес-клубів та спортзалів.

Сучасний дизайн інтер'єру спортзалів відзначається функціональністю, технологічністю та естетичною привабливістю, оскільки кожен фітнес-клуб прагне виділитися на тлі конкурентів.

Сучасні стилі оформлення спортивних клубів

Loft: Характеризується еkleктичністю та поєднанням вінтажних і ультрасучасних елементів. Основні особливості: Відкритий простір, мінімум перегородок. Індустріальні елементи: високі стелі, великі вікна, відкриті

комунікації. Оздоблення часто використовується не оголена цегляна кладка, бетон, метал. Декор: графіті, об'ємні написи з неоновим підсвічуванням, стилізовані вивіски, великі дзеркала в простих рамах.

Мінімалізм: Акцентує увагу на просторі, світлі та повітрі. Характерні риси: відсутність захащеності та зайвих меблів, стримана палітра кольорів. Декор мінімалістичний і, як правило, багатофункціональний.

Еко стиль: Природність і відмова від дешевого пластику та кричущих відтінків. Виражені фактури матеріалів.

High-tech: Передбачає технологічність, функціональність та стриману кольорову гаму з можливими яскравими акцентами. Такий підхід ідеально поєднується з концепцією «розумного» залу, де інтегровані пристрої для відстеження тренувань, віртуальні екрани та розумне освітлення.

Вимоги до оздоблювальних матеріалів

Оскільки спортивний об'єкт передбачає постійний потік людей та високий рівень навантажень, до матеріалів оздоблення висуваються підвищені вимоги, а саме:

- Міцність та зносостійкість.
- Безпека та практичність.
- Стійкість до вологи та високих температур (особливо для зони душових та басейнів). [4]

Для підлоги та стін у мокрих зонах оптимальним рішенням є керамограніт. У зоні тренувань для оздоблення стін можуть використовуватися гладкі панелі під дерево, а також рельєфні або гіпсові 3D-полотна для додання інтер'єру об'єму та виразності. Сучасні спортивні зали також часто використовують фітостіни (вертикальне озеленення) для покращення мікроклімату та естетики. [4]

Твори мистецтва можуть бути ефективним інструментом архітектурної корекції: вони здатні маскувати недоліки простору, візуально збільшувати його або, навпаки, надавати камерності. Монументальне мистецтво є ідеальним для візуальної корекції великих, монотонних стін.

Декоративно-прикладне мистецтво

Цей вид мистецтва включає ужиткові та декоративні об'єкти і найкраще підходить для зон релаксації, лобі та роздягалень, створюючи відчуття затишку та ексклюзивності:

Вид мистецтва	Зона застосування	Функція та вплив
Кераміка та скульптура	Рецепція, лаунж-зони, SPA	Створення фокусних точок, надання відчуття рукотворності, затишку. Елементи, що підкреслюють природні матеріали та спокій.
Дизайнерський текстиль	Зони відпочинку, роздягальні, SPA-кімнати	Килими, штори, унікальна оббивка. Впливає на акустику та тактильне сприйняття, додає теплоти та м'якості.
Художнє скло та вітражі	Басейн, зони відпочинку біля вікон	Розсіювання природного світла, створення кольорових акцентів та унікальної гри світла, що особливо ефективно у водних зонах.

Образотворче мистецтво

Живопис, графіка та художня фотографія є найбільш гнучкими для інтеграції, оскільки їхню експозицію можна легко оновлювати:

Вид мистецтва	Зона застосування	Принципи інтеграції
Живопис	Вхідна зона, коридори, роздягальні	Абстрактний живопис у нейтральних тонах для коридорів; динамічний – біля входу.

Графіка	Зони кардіо-тренувань	Серійні роботи або художня типографіка з мотивуючими цитатами. Розміщення на рівні очей для швидкого сприйняття.
Художня фотографія	Тренажерний зал, роздягальні, вхідна зона	Фотографії, що зображують силу, рух, природні пейзажі. Великий формат, висока якість та мінімалістичні рами.
Скульптура	Хол, коридор, фасад	Може бути реалістичним зображенням атлета або абстрактною композицією, що мініатюрно відображає сутність спорту чи здобутки клубу.

Монументальне мистецтво та принципи гармонійної інтеграції

Монументальне мистецтво (фрески, мозаїки, скульптура, рельєфи) має найбільший візуальний та іміджевий вплив, оскільки є нерозривно пов'язаним з архітектурою.

Фрески та розписи: Ідеально підходять для великих залів групових занять та басейнів, де створюють ефект присутності (наприклад, ілюзію океану чи гірського ландшафту), візуально розширюючи простір. У басейнах вимагають використання вологостійких фарб.

Художня мозаїка та рельєфи: Мозаїка є довговічним, гігієнічним та фактурним рішенням, незамінним у водних зонах (басейн, душові, SPA), а також на підлозі чи стіні рецепції. Рельєфи (гіпс, бетон) надають стінам об'ємності, що особливо важливо в мінімалістичних інтер'єрах, де акцент робиться на грі світла й тіні.

Синтез мистецтв – найвищий естетичний результат – досягається поєднанням монументального об'єкта з архітектурними формами, функціональною зоною та світловими сценаріями (наприклад, скульптурна композиція з динамічним підсвічуванням, що змінюється залежно від часу доби чи типу тренування).

Ефективна інтеграція мистецьких творів у спортивний клуб повинна базуватися на практичній доцільності:

- Функціональна доцільність: Мистецтво не повинно заважати тренувальному процесу. Усі об'єкти мають бути безпечними, анти-вандальними та розташовуватися поза зонами активного руху.
- Гігієнічність та довговічність: У вологих зонах необхідно використовувати матеріали, стійкі до вологи та хімічних реагентів (мозаїка, кераміка, спеціальні фарби).
- Контекстуальна відповідність: Стиль мистецтва має відповідати цільовій аудиторії та загальній концепції клубу (наприклад, каліграфія для клубу бойових мистецтв, природні мотиви для йога-студії).

Кольорове та світлове рішення

Освітлення. У тренувальному залі необхідне яскраве, якісне освітлення, максимально наближене до природного. Для коридорів, роздягалень та лаунж-зон більше підходить розсіяне, спокійніше світло. Сучасним рішенням є використання регульованих світлодіодних ламп для налаштування рівня яскравості відповідно до різних тренувальних режимів. [4]

Колір. Кольорова гама інтер'єру впливає на психоемоційний стан відвідувачів. Насичені фарби, як правило, збудливо діють на психіку та стимулюють до посилення тренувань. Нейтральні палітри (сірі, білі, приглушені блакитні тони) створюють більш спокійну атмосферу, тоді як яскраві акценти додають енергії та динаміки.

Висновок до першого розділу:

Перший розділ дипломної роботи сформував теоретичне й методологічне підґрунтя для подальших практичних рішень щодо художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу. У ході аналізу простежено довготривалий історичний розвиток спортивних споруд – від перших відкритих майданчиків до сучасних багатофункціональних комплексів, що інтегрують архітектурні, технологічні та естетичні системи. Встановлено, що еволюція спортивної

архітектури безпосередньо пов'язана з розвитком фізичної культури, суспільних потреб та зростанням ролі дизайну в організації простору.

Особливе місце в інтер'єрі спортивних закладів відведено мистецтву, зокрема скульптурі та монументально-декоративним формам. Розгляд історії монументального та станкового пластичного мистецтва дозволив визначити його важливу роль як інструмента формування емоційного, символічного й композиційного середовища. Монументальна та монументально-декоративна скульптура традиційно виступає засобом формування образу простору, його стилістичного характеру та емоційного впливу на людину, а її жанрове різноманіття забезпечує широкі можливості інтеграції в сучасний інтер'єр.

Проведений аналіз функціонально-планувальних і художньо-естетичних принципів показав, що сучасні спортивні клуби потребують системного, науково обґрунтованого підходу. Вони мають відповідати вимогам ергономічності, безпеки, інклюзивності, трансформативності простору, а також відповідати профілю спортивного закладу. Встановлено комплекс критеріїв, що визначають сучасне інтер'єрне проектування: принципи комплексності, трансформативності, доступності, врахування типології спортивного закладу, ергономічності та оптимальної оглядовості мистецьких об'єктів

Аналіз стилів та оздоблювальних матеріалів окреслив найбільш актуальні дизайнерські напрями в оформленні спортивних клубів: лофт, мінімалізм, еко-стиль та інші концепції, що поєднують технологічність, функціональність та індивідуальність простору. Встановлено, що сучасні фітнес-центри орієнтовані на створення мотиваційного середовища, де велике значення мають освітлення, кольорова палітра, текстури та декоративні акценти. Особливу роль відіграє синтез мистецтв – інтеграція образотворчих і декоративних елементів, мозаїк, рельєфів, скульптур, текстилю та графічних акцентів, які підсилюють загальну концепцію простору й працюють на формування емоційного стану відвідувача.

Окремо відзначено важливість художньо-декоративного оформлення як інструмента впливу на психоемоційний стан спортсменів. Правильне поєднання

мистецьких елементів, колористики та освітлення сприяє створенню комфортного, мотиваційного та безпечного середовища, що відповідає вимогам сучасних стандартів фітнес-індустрії.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що художньо-декоративне оздоблення інтер'єру спортивного клубу є комплексним процесом, де поєднуються історична спадщина, сучасні архітектурні тенденції, психологічні та ергономічні принципи, а також мистецькі засоби формування простору. Теоретичні положення першого розділу підтверджують, що високоякісне оформлення спортивних інтер'єрів має ґрунтуватися на поєднанні функціональності, естетики, технологічних можливостей та художнього образу. Саме цей синтез створює умови для гармонійного, ефективного й візуально привабливого середовища, яке підсилює мотивацію та комфорт користувачів.

Викладені у розділі теоретичні напрацювання формують узгоджену науково-методологічну базу для розробки індивідуальної концепції художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу, що буде реалізована у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ II: Історія та сучасна практика художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів спортивних клубів різних типів.

2.1. Аналіз українського досвіду проектування та художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивних клубів.

Розвиток спортивних клубів в Україні упродовж останніх 15–20 років демонструє активну динаміку, що пов'язано зі зміною способу життя населення, зростанням культури здоров'я та появою нових мереж фітнес-центрів. За даними дослідження ринку фітнес-індустрії України (2021–2023), кількість професійних спортивних клубів щорічно зростає на 8–10 %, що формує сталий попит на сучасні архітектурні та дизайнерські рішення.

Особливості сучасних українських спортивних клубів

Аналіз інтер'єрних рішень найпоширеніших фітнес-мереж України (SportLife, HiitWorks Kyiv, EnergyM) демонструє декілька спільних тенденцій:

Прагнення до зонування великих просторів. У сучасних об'єктах спостерігається відмова від хаотичного планування на користь чіткої диференціації функціональних зон: тренажерний зал, кардіозона, групові класи, кімнати єдиноборств, дитячі зали, лаунж-простори та блоки відновлення (SPA, сауни, соляні кімнати). ДБН В.2.2-13:2023 «Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі заклади» встановлюють норми площі та інсоляції, що впливає на інтер'єрні рішення. [4]

Спортивні та фізкультурно-оздоровчі будинки і споруди слід розміщувати на сельбищній території, у місцях відпочинку населення та на інших спеціально виділених земельних ділянках, забезпечених зручними під'їздами і підходами від зупинок громадського транспорту згідно з ДБН 360 з обов'язковим додержанням нормативного шумового режиму на прилеглій території житлової забудови та забезпеченням санітарних розривів до житлових та громадських будинків згідно з вимогами ДержСанПіН 173 п. 4.10, ДержСанПіН 203, СанПіН 42-128-4690, СанПіН 42-120-4948. Слід передбачати місця для транспортних засобів інвалідів та зручні підходи до них, які забезпечують пересування на кріслах-колясках. [16]

Акцент на фірмовому стилі. Українські клуби поступово відходять від типових сіро-синіх залів і переходять до бренд-орієнтованого інтер'єру: використання корпоративних кольорів, графіки, візуальних маркерів та елементів айдентики. Наприклад, SportLife активно застосовує червоно-сині елементи, тоді як AURA Fitness — мінімалістичні монохромні, з використанням LED-акцентів.

SportLife Premium (Київ)

Sport Life Premium & SPA - це повний спектр фітнес-послуг, плюс повноформатна аквазона з дитячим басейном і басейном для немовлят, дитяча фітнес-академія і SPA-комплекс. (Рис. 2.1.) [29]

- Використання світлодіодних геометричних конструкцій у стелі та на стінах.
- Стилізовані графічні панно у зоні кардіо та тренування.

- Вхідна зона — інсталяційний арт-об’єкт у вигляді кілець, що символізують рух та циклічність тренувань.

Зростаюча роль декоративного мистецтва та арт-елементів. У багатьох клубах з’являються декоративні панелі, мотивуючі графічні композиції, декоративні світлові інсталяції, а в преміум-закладах — навіть скульптурні композиції чи арт-об’єкти. Для прикладу, клуб “HiitWorks Kyiv” використовує об’ємні світлові панелі та графічні мотиви, створюючи ефект динаміки.

HiitWorks (мережа по Києву) (Рис. 2.2 .)

- Мінімалістичний стиль з високою технологічністю.
- Декоративне світло + графіка високої контрастності.
- Використання абстрактних форм (полігональні конструкції).

Вплив технологій. Згідно з FitTech Trends 2023 (McKinsey), головна тенденція — використання інтерактивних поверхонь, медіастін, LED-декору та адаптивного освітлення, що з’являється і в українських клубах (наприклад, Crossfit Banda у Києві застосовує повноформатні LED-панелі).

Використання скульптури та пластичних форм. Попри те, що застосування скульптур у спортивних інтер’єрах в Україні поки що не є масовим явищем, воно активно розвивається в нових приватних студіях і преміальних клубах. Найчастіше використовуються: стилізовані фігури атлетів, абстрактні металеві форми, декоративні рельєфи на стінах та 3D-панелі.

Ця тенденція відповідає європейському тренду на “art-driven interior identity”, де мистецтво стає частиною комунікації бренду.

Аналіз окремих українських популярних спортивних клубів:

EnerGYM (Київ)

EnerGym – це вже не тільки про спортивний клуб. EnerGym для наших клієнтів вже далеко за рамками кв.м та тренажерів. Це про стиль життя. За роки роботи клубу нам вдалося сформувати потужну спільноту людей, які з нами і за нас. У нашому клубі приходять тренуватися з друзями, з партнерами по бізнесу, з сім’єю, з близькими по духу і цінностям (Рис. 2.3). [30]

- LED-інсталяції з RGB-контролем.
- Рельєфні панелі з геометричними патернами.

Проектування об'єктів спортивної інфраструктури має базуватися на двох ключових методах:

- Узагальнення сучасного досвіду: Ретельний аналіз вже реалізованих успішних проектів.
- Застосування методу перспективного аналізу: Визначення майбутніх тенденцій розвитку форми СРК.

Це передбачає комплексний аналіз:

- Поточних потреб населення.
- Прогнозування майбутніх вимог до спортивно-рекреаційних об'єктів.
- Врахування змін у суспільних настроях та демографічних тенденціях.
- Впливу технологічних інновацій на функціональне наповнення та дизайн комплексів.

Сучасна архітектура спортивних споруд та фітнес-комплексів формується під впливом низки інноваційних концепцій та глобальних викликів, що вимагають від архітекторів поєднання високої функціональності, естетичної виразності та принципів сталого розвитку.

Проектування сучасних спортивно-тренувальних комплексів керується кількома ключовими векторами, які відображають вимоги часу та суспільства:

Багатофункціональність та комерційна доцільність: Нові комплекси проектуються як багатофункціональні простори, здатні адаптуватися до різноманітних спортивних, розважальних та комерційних потреб. Такий підхід забезпечує практичність експлуатації та комерційну спрямованість споруд, максимізуючи їхнє використання.

Технологічна інтеграція та екологічні стандарти: Актуальною тенденцією є інтеграція високих технологій із суворим дотриманням екологічних стандартів та вимог збереження навколишнього середовища та ландшафту. Архітектурна

практика сьогодні вимагає включення сучасного дизайну, передових архітектурних концепцій та екологічних аспектів.

Соціально-психологічний комфорт: Важливо пам'ятати, що надмірне зосередження на новітніх технологіях без належного осмислення може призвести до втрати таких важливих якостей інтер'єру, як затишок, зручність та емоційно-психологічний комфорт.

Однією з фундаментальних цілей архітектури завжди була відповідність потребам суспільства у виникненні позитивних емоцій. Спортивні споруди повинні не лише виконувати свою пряму функцію, а й піднімати настрій, сприяти загальному самопочуттю та підтримувати здоровий спосіб життя.

Україна має різноманітні спортивні споруди та клуби, від відомих стадіонів, як-от НСК «Олімпійський», до різноманітних спортивних товариств і професійних клубів. Спортивні споруди, включаючи стадіони, спорткомплекси, трекові доріжки, велотреки та басейни, призначені для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності. Серед відомих спортивних клубів — «Динамо Київ» та численні інші організації, що займаються різними видами спорту.

Спортивні споруди

НСК «Олімпійський»: Національний спортивний комплекс у Києві, один з найвідоміших спортивних об'єктів України.(рис. 2.1)

Стадіон «Динамо» імені Валерія Лобановського: Історичний стадіон у Києві. (рис. 2.2)

Київський велотрек: Важливий об'єкт для розвитку велоспорту. (Рис. 2.3)

Фізкультурно-спортивні комплекси та басейни: Спеціально обладнані будівлі, призначені для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.

Спортивні клуби та організації

Професійні клуби: Комерційні організації, як-от футбольний клуб «Динамо Київ».

Фізкультурно-спортивні товариства: Громадські організації, які сприяють реалізації державної політики у сфері спорту та організовують фізкультурно-оздоровчу діяльність, наприклад, за місцем роботи.

Групи за інтересами: Існують також різноманітні студії, як-от студії йоги, та клуби за іншими видами спорту, наприклад, спортивні секції, що займаються бойовими мистецтвами, гімнастикою, іграми, силовими видами спорту тощо.

Висновки для українського досвіду

Українські спортклуби: поступово відходять від типових інтер'єрів до дизайну з акцентом на мистецькі рішення; інтегрують декоративне мистецтво як елемент айдентики; починають застосовувати скульптуру (особливо у преміальних просторах); активно впроваджують світлові й технологічні декоративні рішення.

Ці процеси свідчать про розвиток культури інтер'єрного проектування та відповідність європейським тенденціям.

Сучасний спортивний комплекс більше не розглядається як ізольований об'єкт; він стає інтегрованою частиною загальної міської рекреаційної мережі. Така зміна в організації міської структури актуалізує проблему взаємозв'язку спортивної функції з іншими видами діяльності в рамках єдиного багатофункціонального комплексу.

У зв'язку з цим, дослідники висвітлюють проблеми формування та розвитку спортивно-рекреаційних комплексів (СРК) в сучасних умовах. Основними завданнями є виявлення чинників, які спричиняють видозміну архітектурної форми СРК, а також визначення векторів подальшого розвитку типології цих будівель і споруд.

2.2. Світовий закордонний досвід з проектування художньо-декоративного оздоблення інтер'єру різних спортивних клубів.

Сучасні спортивні об'єкти демонструють високий рівень архітектурної винахідливості та адаптивності:

Адаптивна архітектура (Лондон, Великобританія): Яскравим прикладом є багатофункціональний комплекс для плавання (архітектор Заха Хадід). Споруда, що

архітектурно асоціюється з метеликом, була спроектована для розміщення понад 17 тисяч глядачів під час Олімпіади. Ключовою інновацією стало використання додаткових рядів сидінь («крил»), які були тимчасовими та демонтовані після змагань, скоротивши місткість до 2,5 тисяч місць, що підкреслює принцип економічної доцільності та адаптації. [10]

Тимчасові стадіони (Ванкувер, Канада): Для вирішення проблеми розміщення великої кількості глядачів під час Олімпійських ігор (особливо зимових) активно застосовується підхід будівництва тимчасових стадіонів, що було реалізовано у Ванкувері. Це відображає підкреслення значення швидкості та гнучкості в архітектурних рішеннях для великих спортивних подій.

Символізм та міжнародна співпраця (Дурбан, ПАР): Багатофункціональний стадіон «Мозес Мабіда» (на 85 000 глядачів), побудований для Чемпіонату світу з футболу 2010 року, став символом міста. У конкурсі на його будівництво перемогла міжнародна група, що включала німецьку майстерню «GMP Architekten» та 32 південноафриканські фірми. Участь міжнародних архітектурних фірм є вагомою сучасною особливістю, що сприяє врахуванню національних культур.

Вагомою тенденцією є розвиток архітектури туристичних спортивних споруд з урахуванням екологічних питань та створення комфортних умов для життя людини.

Самодостатність (Швейцарія): Важливою подією стало зведення повністю самодостатнього стадіону в Швейцарії, який має власну електростанцію (1,3 МВт) на сонячних батареях, що забезпечує всі потреби об'єкта. [10]

Інтеграція сонячних панелей (Японія): Подібний досвід був застосований при будівництві стадіону, у дах якого було інтегровано 8844 сонячні панелі, що забезпечують освітлення 3300 ламп та двох телевізійних екранів (архітектор Тойо Іто)

Освітлення та інтеграція з ландшафтом

Природне освітлення (Ріжека, Словаччина): Максимальне використання природного освітлення є значущою тенденцією сучасної європейської архітектури.

Аквацентр «Landmark Aquatic Centre» у Ріжеці (Словаччина) має фасад, спроектований для максимального проникнення світла. Його архітектурна форма, що нагадує морські хвилі, разом із легким рухливим дахом, забезпечує гармонійне поєднання з навколишнім природним ландшафтом. [10]

Видатні архітектурні форми та технології

Інноваційний дизайн спортивних комплексів у XXI столітті призводить до появи захоплюючих архітектурних шедеврів:

Стадіон Уемблі (Лондон) (Рис. .): Характеризується розсувним дахом та арковою конструкцією, що надає величі та гарантує чітку видимість для глядачів. [10]

«Пташине гніздо» (Пекін) (Рис. .): Вражаюча сталева конструкція, що символізує китайську винахідливість та амбіції, залишається пам'яткою інноваційної архітектури. [10]

«Альянц Арена» (Мюнхен) (Рис. .): Фасад виконано з надувних панелей ETFE, які змінюють колір відповідно до команди, створюючи динамічне візуальне шоу. [10]

Стадіон «Аль-Джануб» (Катар) (Рис. .): Його вітрилоподібна верхівка, розроблена Захою Хадід, нагадує старовинні судна-дау. Об'єкт використовує відновлювальні джерела енергії та енергоефективні системи охолодження. [10]

Melbourne Cricket Ground (MCG) (Рис. .): Один із найбільших стадіонів світу, що має змінну конфігурацію, дозволяючи проводити різноманітні матчі (крикет, футбол), підкреслюючи функціональну гнучкість. [10]

2.3. Науково-теоретичні, методологічні засади, класифікація спортклубів та нормативні вимоги щодо художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивних закладів.

Системний підхід до проектування спортивного простору. Спортивний заклад розглядається як соціотехнічна система, де взаємодіють архітектура, інженерні системи, обладнання, люди (спортсмени, тренери, глядачі) і зовнішній контекст (клімат, інфраструктура). Рішення з оздоблення слід приймати,

виходячи з функцій кожного простору (зал, роздягальні, душові, коридори, зони очікування), безпечності та обслуговування.

Ергономіка та людино-орієнтований дизайн.

Оздоблення повинно сприяти виконанню рухових завдань без перешкод: кольори та контраст — для орієнтації, тактильні елементи — для людей з порушенням зору, поверхні — для безпеки (антиковзні підлоги) та гігієни. Цей підхід відповідає сучасним ДБН та нормам інклюзивності. [21]

Методологія вибору матеріалів і форм (нейтральність ризику). Вибір матеріалів має базуватися на наборах критеріїв: довговічність, стійкість до механічного впливу, гігієнічні властивості (легкість очищення), негорючість чи клас горючості, екологічність (низький вміст летких органічних сполук — VOC), і естетика (колір, фактура). Ці критерії узгоджуються з санітарними, пожежними та будівельними нормами. [13]

Естетико-функціональна інтеграція (мистецтво в інтер'єрі). Художньо-декоративні елементи (мурали, логотипи, тематичні зони, акцентні панелі) повинні підкреслювати ідентичність клубу і не суперечити вимогам безпеки, доступності та технічного обслуговування (не закривати евакуаційні шляхи, не використовувати легкозаймисті матеріали). Розміщення мистецьких елементів має узгоджуватися з пожежними і будівельними правилами. [21]

Методологічні підходи до організації художньо-декоративного оздоблення
Аналіз призначення приміщень (функціональна карта) → визначення зон впливу мистецьких елементів (зони руху, зони відпочинку, зони глядачів).

Пакет вимог до матеріалів: гігієнічні, пожежні, експлуатаційні (термін служби, простота ремонту).

Прототип/мок-ап та тестування: зразки покриттів, макети муралу в масштабі, випробування на знос — до остаточного прийняття.

Участь зацікавлених сторін: тренери, адміністрація, представники користувачів (в т.ч. МГН — мало мобільні групи населення), служба пожежної безпеки.

Документування: технічне завдання (ТЗ) на художні роботи, інструкції з догляду, паспорти матеріалів.

Класифікація спортклубів (практичний поділ для цілей проектування/норми)
Класифікація може бути здійснена кількома ознаками — нижче подано типовий поділ, який використовують у практиці управління і нормуванні:

За правовою формою / підпорядкуванням. Державні/комунальні спортивні заклади (спортивні школи, стадіони). Приватні спортклуби / фітнес-центри. Громадські/волонтерські спортивні клуби (некомерційні). (Це важливо для фінансування, технічного обслуговування та відповідальності за дотримання норм). [6]

За призначенням / функціями. Професійні/змагальні клуби (мають професійні зони, інфраструктуру для тренувань і змагань). Аматорські/масові / фітнес-центри (групові програми, тренажерні зали). Дитячо-юнацькі спортивні школи (з додатковими вимогами до безпеки та гігієни).[7]

За масштабом і наявністю глядачів. Малі спортзали (локальні зали, без значної кількості глядачів). Стадіони та арени з глядацькими місцями (великі вимоги до шляхів евакуації, систем пожежогасіння, озвучення). (Від цього залежать вимоги ДБН В.2.2-13 та інші документи). [4]

За типом спорту. Однозальні / спеціалізовані (теніс, плавання, ковзанка). Універсальні/багатофункціональні (футзал, волейбол, баскетбол, ін.). (Специфіка виду спорту впливає на підлогу, освітленість, акустику, розмітку, оздоблення). [4]
Нормативні вимоги (ключові документи)

Нижче — найважливіші нормативні джерела, на які слід спиратися при проектуванні й оздобленні спортивних закладів в Україні:

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» — загальні правові засади діяльності спортивних закладів. [11]

ДБН В.2.2-13:2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди» — основні будівельні норми по проектуванню спортивних будівель (планування, розміри, інженерні системи, місця для глядачів). [13]

ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» — вимоги до безбар'єрного доступу (пандуси, тактильні елементи, ширини проходів, інформація) — обов'язкові при новому будівництві й реконструкції. [5]

Правила пожежної безпеки для спортивних будинків та споруд (наказ МНС / ДСНС) — вимоги щодо евакуації, матеріалів, протипожежних систем (автоматика, засоби гасіння). [16]

Санітарно-епідеміологічні правила та норми (СП / ДСанПіН), зокрема документи, що регламентують мікроклімат, освітленість, площі залів, душові/роздягальні (наразі дія низки санітарних правил та СП, що визначають гігієнічні вимоги до спортивних приміщень). [9]

Нормативні вимоги щодо художньо-декоративного оздоблення інтер'єру. Нижче — конкретні пункти, які варто врахувати при підготовці проектних рішень та тендерної документації.

Загальні вимоги

Безпека і евакуація. Художні елементи не повинні обмежувати евакуаційні шляхи, двері, доступ до аварійного обладнання або висуватися в зони руху надмірно (ризик травм). Всі декоративні конструкції — в межах, передбачених ДБН і правилами пожежної безпеки. [4]

Матеріали — класи пожежної безпеки. Використовувати негорючі або важко займисті матеріали (класифікація згідно НПБ/ДБН). При неможливості уникнути горючих матеріалів — застосовувати вогнезахисну обробку (сертифіковані склади) та документувати це в ТЗ. [18]

Гігієна і догляд. Матеріали повинні дозволяти інтенсивне вологе прибирання і дезінфекцію (особливо в душових, роздягальнях, реабілітаційних зонах). Пористі або складні у догляді поверхні — небажані.

Екологічність. Використовувати сертифіковані оздоблювальні матеріали з низьким викидом VOC (модифіковані фарби, лаки, клеї), особливо в критих прогонах і дитячих центрах.

Підлоги

Функціональність: для ігрових залів — спеціальні спортивні підлоги (плавний демпферний шар, антишокова основа), з маркуванням. Для зон тренажерів — стійкі до ударів гумові чи ПВХ-покриття.

Антиковзкість: у всіх зонах, де можливе намокання, — антиковзне покриття. Оздоблення в кольорі: використовувати кольорову розмітку для зон безпеки, та шляхів евакуації. [4]

Стіни і стелі

Покриття: штукатурка + фарба, керамограніт/плитка в душових; панелі (ламініат, HPL-панелі) в місцях, де потрібна ударостійкість.

Мурали і графіка: розміщуйте в місцях, що не піддаються механічному навантаженню; при нанесенні фарб — використовуйте водоемульсійні/акрилові фарби з низьким VOC та підвищеною стираністю. Перед установкою — погоджувати місця, щоб не заважати інженерним системам чи шляхам евакуації.

Акустичні елементи: звукопоглинальні панелі (обов'язково у великих залах і зонах для глядачів) — можуть бути декоративними, але мають відповідати вимогам пожежної безпеки. [4]

Освітлення та колір

Якість освітлення: нормативи ДСанПіН щодо освітленості робочих спортивних зон (коефіцієнт природної освітленості, рівень штучного освітлення). Освітлення не повинно створювати засліплення спортсменів (розсіюватися, використовувати матові розсіювачі). [11]

Колірна гамма: використовувати кольори, що зменшують візуальну втому і допомагають орієнтуванню (акцентні кольори для шляхів евакуації, контраст для дверних прорізів, тактильні лінії і колірні контрасти для людей з порушенням зору).[21]

Доступна інформація: таблички та написи — шрифти з високим контрастом; висоти та розміщення згідно ДБН «Інклюзивність». Тактильні покажчики та шрифти Брайля — в критичних точках. [21]

Мистецькі інсталяції та тимчасові експозиції: Монтаж та кріплення: кріплення повинні витримувати вагу та удари, не мати гострих країв; не повинні закривати вентиляційні решітки, системи пожежогасіння чи електрощитки.

Періодичність обслуговування: для зовнішніх і внутрішніх інсталяцій передбачити інструкції з очищення, фарбування/реставрації, що враховують інтенсивність використання.

Авторські роботи: до договорів включати гарантійні вимоги щодо матеріалів і способу кріплення, а також вимоги зняти/перемістити інсталяції в разі потреби (ремонт, аварія).

Гігієна і оздоблення: стіни — плитка або інші водостійкі матеріали, підлога — з ухилом до трапу, стійке до миючих засобів.

Безпека: антиковзні покриття, місця для сушіння одягу — з вибухозахищеними електроприладами, вентиляція з достатнім повітрообміном (за санітарними вимогами).

Практичний чек-ліст / рекомендації для проектувальників і власників

- Перевірити чинність місцевих і державних ДБН/СП/НПБ (оновлення можуть з'являтися). [4]
- Скласти ТЗ на оздоблення з переліком дозволених матеріалів (сертифікати, класи горючості, VOC)/.[16]
- Затвердити з пожежною службою розміщення декоративних елементів у зоні евакуації. [18]
- Передбачити інклюзивну навігацію й доступ (пандуси, тактильні вставки, контрастні позначки). [21]
- Включити догляд/інструкції з експлуатації (як чистити, чим ремонтувати).
- Зробити макети/мок-апи найважливіших зон (підлога/стіни/освітлення) і протестувати.

Художньо-декоративне оздоблення спортивних закладів — це баланс між естетикою і функціональністю. Надихаючий інтер'єр підвищує мотивацію користувачів і впізнаваність клубу, але будь-які дизайнерські рішення повинні бути

обґрунтовані технічно (пожежна безпека, гігієна, експлуатаційні вимоги) і соціально (доступність для всіх груп населення). Рекомендується, щоби у великих проектах художні рішення погоджувалися одночасно з архітектором, інженером-пожежником, санітарним інспектором і представниками користувачів.

Науково-теоретичні засади художньо-декоративного оздоблення інтер'єру включають естетичні, функціональні, психологічні та ергономічні аспекти, які разом із нормативними вимогами визначають якість і комфорт простору.

2.4. Ергономічні вимоги та психоемоційний вплив скульптури на формування інтер'єру спортивних приміщень.

Мистецтво та дизайн інтер'єру — дві сфери, які сильно переплітаються та взаємодіють одне з одним. Архітектори, дизайнери в співдружності з художниками завжди шукали інноваційні способи включати художні елементи в просторове середовище, щоб створити унікальну атмосферу й візуально збагатити простір.

Сучасний дизайн інтер'єру перетворився на синтез естетичних, функціональних і психологічних аспектів, де визначальними елементами стають різноманітні Арт-об'єкти — картини, скульптури, інсталяції та інші витвори мистецтва, які містять у собі глибокий потенціал впливу на емоційний стан та настрої мешканців і користувачів інтер'єрів, розкривають важливий шлях до підвищення якості життя людини. Проблеми візуального сприйняття форми Арт-об'єкта в художньо-проектній діяльності має певну специфічність, що виявляється в домінуванні естетичного над функціональністю через асоціативний художній образ, де вирішальну роль відіграє взаємна узгодженість загального дизайну інтер'єру.[28]

Завдяки різноманітним ефектам форми підкреслюють особливості сприйняття та перше враження Арт-об'єкта в цілому, поступово акцентуючи увагу на його елементи та викликаючи емоційний відгук у глядача. Сьогодні Арт-об'єкти стають не просто прикрасою простору, а ще й інструментом для створення сприятливого емоційного та психологічного середовища. Але найчастіше це

відбувається завдяки емпіричним засобам, що не завжди може відповідати дизайн-концепції та може призвести до випадковості та помилок під час реалізації проекту.

На сьогодні існують всесвітньо визнані стандарти міжнародної рейтингової сертифікації будинків «Building Standard WELL», де питання про красу та дизайн виділяється в окремий розділ. Зазначено, що інтеграція творів мистецтва в інтер'єр підвищує рейтинг будівлі та є однією з умов комфортного проживання в ній. Але це є лише рекомендацією до застосування, для підвищення емоційно-психологічного стану людини у створенні гармонії простору та візуального комфорту середовища. Визначення підходів до формування інтер'єрів з урахуванням емоційного впливу в процесі сприйняття Арт-об'єктів як інструментальних засобів дозволять дизайнеру й художнику, які розуміють взаємозв'язок між мистецтвом та інтер'єром, застосувати комплексний метод проектування інтер'єрного середовища.[28]

На сьогоднішній день Арт-об'єкти стають не лише прикрасою простору, але й інструментом для створення сприятливого емоційного та психологічного настрою людини в інтер'єрному середовищі. Сучасні автори досліджують вплив мистецтва на людину в міждисциплінарних аспектах. Основою цих досліджень є монументальні праці, присвячені законам композиції, сприйняття колірної гармонії та психології сприйняття впливу цих факторів на мистецтво.

2.5. Засоби і прийоми художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортклубів.

Засоби художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортклубів включають вибір матеріалів (натуральних, штучних, комбінованих), колірної гами, освітлення, а також використання елементів дизайну, які підкреслюють спортивну тематику (наприклад, мозаїки, графіті, тематичні панно, стилізовані меблі). Важливо поєднувати естетику з функціональністю, щоб створити привабливий і довговічний простір.

Засобами оздоблення інтер'єру будь якого приміщення мають бути матеріали- вони можуть бути як натуральними (наприклад дерево, камінь, шкіра, тощо) так і штучними (наприклад пластик, метал, скло), колірна гама: вибір кольору залежить від стилю, до прикладу яскраві та контрастні кольори можуть стимулювати, а спокійні та нейтральні можуть створювати атмосферу релаксації.

Щодо прийомів оздоблення інтер'єру можна віднести *тематичні елементи*, такі як мозаїка або розпис стін; *декоративні елементи*, такі як стилізовані меблі або тематичні спортивні речі(кубки, медалі, нагороди); *підлога* грає ключову роль у сприйнятті приміщення спортивного клубу, бо під різні приміщення спортклубу потрібна особливий матеріал підлоги, наприклад у залі з тренажерами потрібна м'яка поверхня для того щоб знизити ризики пошкодження підлоги, а от наприклад у залі для йоги можна зробити і просту паркетну підлогу, так як у таких залах відвідувачі не використовують важні предмети. [26]

В результаті ретельного аналізу вітчизняного і закордонного досвіду, а також виходячи з даних систематизації різних типів цивільних споруд в документах ДБН України, автором виявлено наступні критерії класифікації спортивних закладів:

- За величиною (великі, середні, малі і комплекси);
- За призначенням (дитячі, юнацькі, олімпійського резерву, клубні та командні);
- За сезонністю роботи (цілорічні, сезонні клубні, з розширенням не сезонні збори гравців, базові для проведення зимових і літніх олімпійських або місцевих ігор, всеукраїнських змагань);
- За значенням і вагомістю в структурі міста (міський, районний, обласний, всеукраїнський тощо);
- За обраною конструктивною системою (стінове, стійково-балкове, каркас, збірно-моноліт, вільна конструктивно-планувальна схема);
- За розміщенням на генплані місце (центр міста, в одному з районів (мікрорайонів), в зоні контакту міської і сільської забудови, заміській території);

- За способом вирішення інтер'єру (комплексне застосування всіх засобів композиції і художньо-мистецьких прийомів, окреме застосування твору образотворчого, монументального, декоративного мистецтва);
- За типологією встановленою ДБН для спортивних споруд різних типів:
 - Неолімпійські види спорту;
 - Олімпійські види спорту (футбол, хокей, баскетбол, волейбол, біатлон, бокс, легка атлетика тощо);
 - Любительські види спорту (боулінг, шахи, шашки, гольф);
 - Клубні види спорту (муніципальні);
 - Неспортивні види захоплень загального спрямування (радіо-моделювання, управління дронами, авіамоделювання, клуби-студії для дітей і юнацтва);
- За формою власності: приватні, державні, комунальні, змішаної власності;
- За обраною стилістикою оформлення інтер'єру: комплексна, спрощена форма оздоблення інтер'єру в стилі функціоналізм (стильовий напрям мінімалізму), оформлення у якомусь вираженому стильовому напрямленні оформлення інтер'єру (хайтек, лофт, мінімалізм), вартісне та багатовартісне оформлення спортивного клубу (в стилі неокласицизм, бароко, модерн, ампір) з застосуванням дорогих будівельних матеріалів в всеукраїнських спортивних клубах олімпійського резерву.

Таким чином, виходячи зі складеною автором системою класифікації перспективних спортивних клубів у майбутньому в Україні буде сформовано широку розгалужену систему (структуру) спортивних клубів за величиною, типологією, видами спорту, можливістю сезонного розширення, прийомами внутрішнього оздоблення інтер'єру. За цими ознаками, автором розроблено разом з керівниками алгоритм визначення ознак класифікації будь-якого спортивного клубу.

2.5.1 Вихідні дані, формування концепції художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу.

Спортивний клуб може бути розміщений на відкритій місцевості замість в минулому великого 4-х поверхового торговельного центру «Сіріус», а тепер на цьому місці знаходяться лише розвалені фундамент цього ТЦ. Це місце знаходиться в місті Київ у Деснянському районі на Троєщині на перехресті вулиць Оноре де Бальзака та Рональда Рейгана. (Рис. 2.5. – 2.8.), цей спортивний клуб запропоновано побудувати з нуля як спортивний, юнацький комплекс з нахилом на футбольну тематику який розрахований на 150 людей одночасного перебування в ньому, також він буде частиною житлової забудови так як буде розміщуватися у спальному районі міста. (Рис.2.9. – 2.13.)

Торговий центр «Сіріус», був одним з великий торговельних центрів який знаходився на Троєщині на перехресті вулиць Оноре де Бальзака та Рональда Рейгана. На першому поверсі якого розкидався великий універсам «Сільпо». Другий поверх займав універмаг побутової техніки «АБВ Техніка». Третій був усіяні різноманітними бутіками. Слід зазначити, що влітку задуха на третьому діяла вбиваюче навіть на найстійкіших шанувальниках шопінгу. У торговому центрі діяли два обмінні пункти, один працював до дев'ятої вечора, а інший (біля входу) після дев'ятої конвертував валюту за явно непридатним курсом. Оточений торговий центр був всілякими чарочними і скриньками, відповідно ввечері кількість п'яного контингенту, заповнював простір перед магазином. У магазині був туалет у підвалі з однією кабінкою та працював лише вдень. Спочатку замість цього ТЦ мав бути універмагом Ватутінського району.[31]

Будівництво будівлі було розпочато наприкінці 80-х, але на початку 90-х було занедбано. Будівництво було відновлено у 1999 році, а закінчено повністю наприкінці 2001 року. Також були проекти про перенесення в дану будівлю універмагу «Україна», який у 90-ті роки перебував у жалюгідному вигляді. Деякі частини ТЦ «Сіріус» досі не добудовані, особливо сторона будівлі з боку поліклініки та вулиці Миколаєва.[31]

Поряд в з цим місцем знаходиться два парка один із яких – Парк Героям Чорнобиля, та Будівля травмпункту в 10 метрах від місця будівництва.

Інтер'єр та екстер'єр будівлі спортивного клубу було вирішено зробити у стилі сучасного мінімалізму з елементами еко-стиль та лофту. Тому на фасаді та у самому інтер'єрі можна побачити досить багато еко-елементів, таких як паркетна глянцева підлога, колони навколо будівлі та всередині зроблені у вигляді товстих стовбурів дерева, обшивка стін дерев'яними дошками у залі з тренажерами та залі для йоги. По периметру будівлі знаходиться багато різної рослинності, такої як дерева, обережно підстрижені кущі та зелений газон.

Біля будівлі по нормам ДБН України на відстані 10 метрів знаходиться футбольне поле розміром 1,830 м², також в цьому проекті пропонується також парковка для машин, на аксонометричному зображенні вона показана сірим кольором. Сама будівля спортивного клубу має площу 2,120 м² цього цілком достатньо щоб розміщувати в цьому спортивному клубі одразу 150 осіб включно з персоналом.

2.5.2 Функціонально-планувальне, об'ємно-просторове рішення та художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу.

Даний спортивний клуб за типологією можна віднести до середнього (за місткістю) професійного міського спортивного закладу місткістю одночасного перебування понад 150 чоловік разом з обслуговуючим персоналом (8-12 чоловік на постійній основі), спортивний клуб олімпійського резерву (за напрямком футбольного юнацького клубу) з можливістю сезонного або за потреб тренувального табору – розширення, з каркасними конструкціями і комплексним застосуванням оздоблювальних матеріалів і художньо-декоративних засобів вирішення інтер'єру. [27]

Будівля спортивного клубу поділена на 3 спортивних зони та 5 зон загального користування. До спортивних зон відносяться зал для йоги площею 100 м², тренажерний зал площею 200 м² (Рис.2.14 - 2.16.) та зал для гри в настільний теніс

площею 250 м². До зон загального користування можна віднести хол площею 197 м² (Рис.2.17. – 2.26.), зона рецепції площею 52 м², роздягальні та душеві кабінки загальною площею 48 м², вбиральні загальною площею 47 м² та зона кафетерію площею 46 м² (з зоною для сидіння 96 м²). Загальна висота всіх приміщень окрім залу з тенісними столами 3,9 м, а зал для настільного тенісу було вирішено зробити 6,3 м.

2.5.3 Стилiстика, меблi, декор, оздоблювальнi матерiали та освiтлення (природне та штучне) iнтер'єру примiщення спортивного клубу.

Розроблена будiвля стилiстичнiй типологiї пiдпорядкована декiльком стилем одночасно, вона виконана у сучасному мiнiмалiзми з елементами еко-стилю та лофту. Було вирiшено вибрати спокiйну кольорову гаму, а саме коричневу, бiлу та темно-сiру. Фасад та iнтер'єр будiвлi пiдкреслений колонами якi зробленi у стилi темних стовбурiв дерева рiзного дiаметру (Рис.2.20). Меблi в спортклубi виконанi переважна з дерева або пiд дерево, наприклад столи рецепцiї зробленi у виглядi параметричних абстрактних фiгур, якi розташованi симетрично по вiдношенню до входу у спортклуб (Рис.2.21). Щодо декорування цього спортивного юнацького комплексу, воно доволi мiнiмалiстичне та спокiйне бiльшiсть стiн у будiвлi покритi бiлою фактурною шпаклiвкою, а деякi як от у тренажерному залi та зонi кафетерію покритi дерев'яними дошками темно-коричневого та темно-сiрого кольору, що створює контрастний перепад в iнтер'єрі.

Висновки до роздiлу 2

Дослiдження iсторичних передумов та сучасних пiдходiв до художньо-декоративного оформлення iнтер'єрiв спортивних клубiв рiзних типiв дозволяє констатувати, що цi простори зазнали суттєвих концептуальних змiн. Вiд первинної утилiтарностi вони поступово перейшли до статусу iнтегрованих, емоцiйно-структурованих та технологiчно-оснащених середовищ, у яких естетична складова набула системо утворюючого значення. Така еволюцiя пов'язана з глобальним розвитком фiтнес-iндустрії, змiною соцiальних очiкувань користувачiв та

необхідністю формування конкурентоспроможного архітектурно-дизайнерського продукту.

Українська практика проектування спортивних інтер'єрів демонструє поступове впровадження сучасних міжнародних тенденцій, що проявляється у зростанні ролі айдентики, використанні світлотехнічних інсталяцій, графічних композицій, елементів медіа дизайну та скульптурних акцентів. Інтер'єр спортивного клубу дедалі частіше виступає інструментом формування бренду та комунікації зі споживачем, впливаючи на його психологічний стан і якість перебування у просторі. Водночас простежується чітке дотримання нормативних вимог, передусім щодо безпеки, інклюзивності й санітарно-гігієнічних норм, що підтверджує професійне зростання галузі.

Зарубіжний досвід свідчить про значно ширше експериментальне поле в архітектурі спортивних комплексів: інтеграцію адаптивних конструкцій, енергозберігальних систем, складних оболонкових форм, поліфункційних структур та цифрових технологій. У міжнародних практиках мистецькі та декоративні рішення виступають не другорядними елементами, а повноцінною складовою архітектурної концепції, здатною формувати нові урбаністичні символи й культурні маркери.

Теоретико-методологічні засади, розглянуті в межах розділу, засвідчують доцільність застосування системного підходу до проектування спортивних інтер'єрів, що передбачає взаємодію функціональних, технічних, ергономічних, психологічних та художніх чинників. Матеріали, форми, технології та декоративні засоби повинні розглядатися як компоненти єдиної структурної моделі, у якій мистецтво відіграє не декоративну, а концептуально значущу роль. Відповідно, інтеграція мистецьких об'єктів у спортивні інтер'єри потребує узгодження з нормами експлуатаційної безпеки, комунікаційної логіки та загальної просторової організації.

Особливе значення мають ергономічні та психофізіологічні аспекти застосування скульптури та пластичних форм. Арт-об'єкти в спортивних середовищах здатні виконувати функцію мотиваційних стимулів, формувати емоційну динаміку, покращувати просторове орієнтування й позитивно впливати на

психічний стан користувачів. Скульптурні елементи, інтегровані відповідно до функціональної логіки приміщення, підсилюють індивідуальність інтер'єру та підвищують його психологічну комфортність.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що сучасний спортивний інтер'єр представляє собою багатокомпонентну систему, у якій поєднуються технічні регламенти, архітектурні рішення, ергономічні вимоги, естетичні концепції, екологічні підходи та художньо-декоративні засоби. Українська практика впевнено інтегрується у світовий контекст, вибудовуючи власні традиції оформлення спортивних просторів, де мистецтво й дизайн набувають вагомого прикладного та культурного значення.

Таким чином, художньо-декоративне оздоблення спортивних інтер'єрів визначається як комплексний процес, що виходить за межі суто естетичного оформлення та становить важливий чинник створення комфортних, безпечних, інклюзивних і психологічно сприятливих середовищ. Воно забезпечує формування повноцінного простору, здатного ефективно відповідати сучасним суспільним, функціональним та культурно-комунікаційним потребам.

РОЗДІЛ III. Засоби, прийоми, композиційне рішення скульптури в інтер'єрі.

3.1 Концепція скульптурної композиції в інтер'єрі спортивного клубу.

Особливості інтер'єру спортивного закладу вирізняють його серед інших приміщень переліком особливостей, які необхідно використати художнику-дизайнеру в оздобленні.

Типологічно спортивні приміщення вирізняються акцентами, характерними для перебування спортсменів – людей з активною життєвою позицією, які постійно мають займатись фізичними вправами, рухатись, грати в якісь легкі спортивні ігри (біг, настільний теніс, вправи на тренажерах тощо). [27]

Спортивний клуб – це багатофункціональний, багатопрофільний центр, який в залежності від його типології і величини використовує безліч різноманітних функцій, пов'язаних з відповідним типом спорту: фізкультура, спортивні змагання, нагородження переможців, навчання, спортивні зібрання, заняття на тренажерах-симуляторах, зустрічі з видатними спортсменами (олімпійськими чемпіонами, чемпіонами України тощо), заняття в спеціалізованих залах і на відкритих стадіонах, демонстрація медалей, кубків і нагород, торгівля спортивними сувенірами в холах і рекреаціях спортклубів, розповсюдження спортивних буклетів і спеціальної літератури. [23]

Відповідно інтер'єр приміщень спортивного клубу повинен поєднувати в собі декілька важливих аспектів в його оздобленні за рахунок творів образотворчого мистецтва і композиційних прийомів гармонізації простору. По-перше, саме розміщення твору образотворчого мистецтва здійснюється: по центру приміщення, по периметру приміщення (у разі експозиції, як у музеї спортивного клубу), на головній інфостіні (як у актовій залі), яка збирає на собі всю увагу глядачів на період лекцій (навчального заняття, семінару) тощо. [26]

Потрібний основний елемент в інтер'єрі повинен підтримуватись іншими засобами оздоблення і покращення простору:

- Композиційні акценти – застосування засобів архітектурної композиції в інтер'єрі, створення акцентів навколо твору образотворчого мистецтва за допомогою ритма (метра), симетрії (асиметрії), масштабу і масштабності, супідрядності, синтезу мистецтв тощо;
- Національні прийоми і особливості – розміщення атрибутів національної колористики в інтер'єрі, що підкреслює твір образотворчого або монументального мистецтва, вітрини, вітражі, вертикальні скляні шафи з творами національного мистецтва, герб, вишиванки, ковдри, картини з видами природи;
- Спортивна складова в інтер'єрі - наявність вітрин і скляних шаф з грамотами, медалями, кубками і іншими національними і міжнародними відзнаками, фотографіями спортивних змагань і перемог, геральдикой і символікою спортивних клубів і дитячих та юнацьких команд з їх стратегіями та досягненнями;
- Колір і світло в інтер'єрі – одні з головних аспектів у виявленні домінантної (акцентної) ролі твору образотворчого мистецтва відносно потенційного глядача, контрастними кольорами підкреслюється місце розташування скульптури або картини, а нюанси – навпаки «згладжують» її розташування або оточення, важливу роль відіграє вдале поєднання природного і штучного освітлення з можливістю їх комплексного та окремого використання в різний час доби, природне освітлення завжди є пріоритетним оскільки надає природних кольорів і відтінків твору в інтер'єрі, а верхні світлові ліхтарі є універсальним засобом ефективного освітлення скульптури згори.

Необхідно зазначити, що автором з керівниками було обрано два можливих варіанти розміщення скульптури в інтер'єрі: в центрі головного приміщення вестибюлю під світловими ліхтарями, або в кутку кімнати, де найкраще розкривається загальна перспектива. Автор намагається максимально використати набуті теоретично – методологічні знання, здійснені в попередніх розділах ПЗ.

Сформовано основні принципи організації художньо – мистецького оздоблення інтер'єрного простору спортивних закладів засобами художньо – декоративного мистецтва; запропоновані самим автором для конкретного приміщення:

- Принцип синтезу різних видів мистецтв монументального, декоративно – прикладного та образотворчого, в інтер'єрі для втілення спільної ідеї і задуму твору;
- Принцип інклюзивності і доступності інтер'єрного простору, зв'язок через вікна (вітражне скло) з зовнішнім оточення;
- Принцип взаємопов'язаності перемикаючого простору, його оглядності;
- Принцип трансформативності простору, обладнання і меблів в залежності від зміни типологічної функції приміщення;
- Принцип системності застосування всіх виявлених прийомів гармонізації простору в єдину цілісну систему засобів;
- Принцип витонченого поєднання в інтер'єрі трьох основних компонентів стилю: форми, фактури, кольору;
- Принцип системного поєднання природного і штучного освітлення у підкресленні художньої ідеї твору;
- Принцип виразності і точності типології приналежності приміщення будівлі;
- Принцип художньо – композиційної цінності ідейно – творчого задуму інтер'єрного вирішення (симетрія – асиметрія, ритм – метр, контраст – нюанс, супідрядність і співпідпорядкованість, синтез мистецтв) тощо;
- Принцип застосування в інтер'єрі національних і спортивних брендів (герб України, кубок клубу, медалі і кубки національної збірної тощо).

Концепція художньої роботи полягає в тому щоб зробити роботу яка буде гармонійно та естетично вписуватись в інтер'єр приміщення спортивного клубу, та водночас мала в собі символічне значення по відношенню до спорту.

За концепцію скульптури було взято класичний вигляд монументальних скульптур часів античності. Ця скульптурна композиція втілює в собі атлетичний образ людини в русі, яка символізує силу, швидкість та естетичну красу спортивного тіла.

Складність та деталізація скульптурної композиції привертає увагу і створює фокусну точку в інтер'єрі. Органічні рельєфні форми тіла атлета привертають до себе увагу, що позитивно впливає на емоційний стан глядача, рельєфні елементи запрошують до дотику, що може додатково збагатити взаємодію з простором. Текстури та відчуття матеріалу можуть викликати приємні тактильні відчуття, підсилюючи естетичне задоволення.

Нижче на Рис. 3.1. – 3.11, можна побачити етапи формування та розробки скульптурної композиції.

3.2. Засоби, прийоми, і методи композиційного рішення скульптурі в матеріалі.

Твір образотворчого або монументального мистецтва в інтер'єрів має бути в гармонійному оточенні засобів архітектурної композиції та елементів фонові підтримки, розробленою автором художнього задуму, творчої ідеї. Для дотримання авторського задуму необхідно дотримуватись єдності стилю в композиції твору, виявлених в триєдиній єдності: форми, фактури і кольору. Наприклад, єдність кольору в ансамблі жіночого одягу, можуть визначати єдність стилю в кольоровій гамі капелюшка, чобіточка і шалика. В інтер'єрі фактор впливу кольору на стиль оздоблення може проявлятися у нюансній кольоровій гамі і синергетиці картини, скульптури і кольору стін. [24]

Скульптура зображає напів-оголену постать чоловіка який швидко біжить, неначе античний атлет на перегонах. В живу скульптура має бути виконана у бронзі або матеріалі, що імітує бронзове лиття.

Композиція є надзвичайно динамічною: тіло різко нахилене вперед та трохи вигнуто в області спини, права нога максимально виведена назад у поштовху цим

самим вона створює опорну точку у скульптурі, а ліва зігнута в коліні і це створює потужну діагональну вісь руху. Ліва рука відведена назад для балансу, тоді як права рішуче витягнута вперед, посилюючи відчуття стремління та швидкості та правильну аеродинаміку руху. Ця поза ефективно передає момент максимальної напруги м'язів та вивільнення енергії. [24]

Робота демонструє високий ступінь володіння поняттям анатомії. Детально опрацьовано рельєф м'язів: особливо виразними є м'язи живота, грудної клітки, стегон та рук. Пластика тіла не просто відображає мускулатуру, а й підкреслює її роботу в русі, що надає фігурі героїчного та ідеалізованого вигляду, властивого класичним та неокласичним традиціям. Голова атлета лиса, вираз обличчя зосереджений і рішучий, підкреслюючи волю до перемоги.

Скульптура має гладку, ретельно відполіровану поверхню, яка контрастує з фактурною основою, що імітує ґрунт чи бризки землі від поштовху, підкреслюючи швидкість і відрив від землі. Подібні роботи часто класифікують як спортивну скульптуру або монументально-декоративне мистецтво. Стилiстично вона поєднує класичний ідеалізм з модерністською тенденцією до фіксації динамічного моменту.

Подібні скульптури ідеально вписуються в інтер'єри, орієнтовані на мотивацію, силу та здоров'я. Згідно з дослідженням матеріалом, скульптура може бути використана як фокусна точка в зоні рецепції та холі спортивного клубу. Вона є мотиваційним елементом, який може мініатюрно відображати сутність спорту чи здобутки клубу. Її реалістична композиція підсилена динамічним підсвічуванням, створюючи синтез мистецтв з архітектурним середовищем. Ця скульптура слугує не лише естетичним декором, а й втіленням філософії спорту — енергії, руху та досконалості.

3.3. Техніка та різноманітні матеріали виконання художньої роботи.

Поверхня скульптурної композиції має багатий текстурний ефект, створений за допомогою м'якого пластиліну, який в подальшому був пофарбований бронзовою

фарбою. Відтінки варіюються від темного до світлого, що додає об'єму та контрасту. Деталі, такі як м'язи тіла та ґрунт з камінням на підставці ретельно опрацьовані.

Скульптура має на собі бронзовий відтінок, що надає їй старовинного та благородного вигляду. Застосований метод «сухого пензля» і це підкреслює рельєфність тіла скульптури та надає відчуття глибини і старовини.

3.4. Художня робота в інтер'єрному середовищі.

Скульптуру було вирішено розмістити в зоні холу одразу біля рецепції, тим самим створити фокусну точку в центрі холу для того щоб відвідувачі одразу при вході в будівлю спортивного клубу будуть одразу ж бачити цей мистецький елемент та надихатися та мотивуватися змінити своє життя на краще.

Розміри композиції:

Довжина 2,50 м

Ширина 1,50 м

Висота 2 м

Висновок до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи було комплексно розглянуто засоби, прийоми та композиційні принципи використання скульптури в інтер'єрі спортивного клубу як важливого елементу художньо-декоративного оздоблення простору. У ході дослідження встановлено, що скульптура в сучасному інтер'єрному середовищі виконує не лише естетичну, але й ідейно-образну, психологічну та просторово-організуючу функції, формуючи цілісне художнє сприйняття інтер'єру.

У підрозділі 3.1 було визначено концептуальні засади створення скульптурної композиції в інтер'єрі спортивного клубу. Обґрунтовано, що художня концепція скульптури має ґрунтуватися на функціональному призначенні простору, ідейній спрямованості спортивного закладу, його цільовій аудиторії та загальній стилістиці інтер'єру. Скульптурна композиція в спортивному середовищі повинна підкреслювати динаміку руху, силу, витривалість і прагнення до розвитку, водночас

гармонійно взаємодіючи з архітектурним простором та не порушуючи ергономічних вимог.

У підрозділі 3.2 проаналізовано основні засоби, прийоми та методи композиційного рішення скульптури в матеріалі. Визначено значення пропорцій, масштабу, ритму, пластики форм, силуету та взаємодії світла і тіні у формуванні художньої виразності скульптури. Особливу увагу приділено динамічним композиційним рішенням, які є найбільш доречними для інтер'єрів спортивних клубів, оскільки вони посилюють емоційний вплив простору та сприяють формуванню мотиваційної атмосфери.

У підрозділі 3.3 розглянуто техніки та різноманітні матеріали виконання художньої роботи. Доведено, що вибір матеріалу безпосередньо впливає на художній образ скульптури, її тактильні та візуальні властивості, довговічність і відповідність умовам експлуатації інтер'єру. Сучасна практика художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів спортивних клубів демонструє активне використання як традиційних матеріалів (гіпс, камінь, дерево, метал), так і сучасних (полімери, композитні матеріали, склопластик), що розширює можливості художнього вираження та індивідуалізації простору.

У підрозділі 3.4 досліджено роль художньої роботи в інтер'єрному середовищі. Встановлено, що скульптура є важливим композиційним акцентом, здатним структурувати простір, підкреслювати його функціональні зони та формувати емоційний настрій відвідувачів. Гармонійне поєднання скульптури з архітектурою, освітленням, кольоровим рішенням і матеріалами оздоблення сприяє створенню цілісного художнього образу спортивного клубу.

Таким чином, результати третього розділу підтверджують, що скульптура в інтер'єрі спортивного клубу є ефективним засобом художньо-декоративного оздоблення, який поєднує естетичні, функціональні та психологічні аспекти формування простору. Отримані висновки стали теоретичною та методичною основою для подальшого формування загальних висновків магістерської роботи та практичної реалізації художньої концепції інтер'єру спортивного клубу.

Загальні висновки

У магістерській роботі було всебічно досліджено особливості художньо-декоративного оздоблення інтер'єру спортивного клубу з акцентом на використання скульптури як важливого формотворчого та образотворчого елемента інтер'єрного середовища. У процесі дослідження досягнуто поставленої мети, що полягала у створенні цілісного, естетично виразного та функціонально обґрунтованого підходу до формування інтер'єру спортивного закладу засобами художньо-декоративного мистецтва.

У першому розділі роботи було проаналізовано теоретичні та методологічні засади формування інтер'єрів спортивних споруд. Проведений історико-архітектурний огляд розвитку спортивних об'єктів засвідчив, що еволюція спортивних споруд тісно пов'язана зі змінами суспільних потреб, технічних можливостей та художніх ідеалів кожної історичної епохи. Встановлено, що від античних стадіонів і палестр до сучасних багатофункціональних спортивних комплексів простежується тенденція до ускладнення просторової структури та зростання ролі художнього оформлення інтер'єрів.

Особливу увагу в першому розділі приділено історії розвитку монументального мистецтва і скульптури, що дозволило визначити її значення у формуванні архітектурного середовища. З'ясовано, що скульптура традиційно виступає потужним засобом художнього впливу, здатним підсилювати ідейний зміст простору, формувати емоційне сприйняття та забезпечувати синтез мистецтва й архітектури. Визначено основні типи скульптури, її функціональні та композиційні особливості, що стали теоретичним підґрунтям подальших досліджень.

У другому розділі здійснено аналіз сучасної практики художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів спортивних клубів на прикладі українського та зарубіжного досвіду. Виявлено, що сучасні спортивні клуби дедалі частіше розглядаються не лише як місця для фізичної активності, а як комплексні просторові середовища з чітко сформованою художньою концепцією та психологічним впливом на відвідувачів. Доведено, що художньо-декоративне оздоблення відіграє важливу

роль у створенні мотиваційної атмосфери, формуванні позитивного емоційного стану та ідентичності спортивного закладу.

У ході дослідження було систематизовано типологію спортивних клубів, визначено нормативні, ергономічні та функціонально-планувальні вимоги до їх інтер'єрів. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до проектування, який поєднує архітектурно-просторові рішення, стилістику, меблювання, освітлення та декоративні елементи. Окремо підкреслено значення психоемоційного впливу скульптури на людину, її здатність посилювати відчуття динаміки, сили, зосередженості та внутрішньої мотивації, що є особливо важливим для спортивного середовища.

Третій розділ роботи був присвячений безпосередньо засобам, прийомам і композиційним рішенням скульптури в інтер'єрі спортивного клубу. Встановлено, що скульптура в такому просторі виконує багатофункціональну роль: є художнім акцентом, просторовим орієнтиром, елементом смислового навантаження та важливою складовою загальної концепції інтер'єру. Проаналізовано композиційні принципи формування скульптурних образів, зокрема значення масштабу, пропорцій, ритму, пластики форм і взаємодії зі світловим середовищем.

Доведено, що вибір матеріалів і технік виконання скульптури повинен відповідати умовам експлуатації спортивного закладу, його функціональному призначенню та стилістичному рішенню інтер'єру. Сучасні матеріали й технології розширюють можливості художнього вираження та дозволяють створювати довговічні, естетично привабливі та концептуально насичені художні об'єкти.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що художньо-декоративне оздоблення інтер'єру спортивного клубу є складним багаторівневим процесом, у якому скульптура відіграє ключову роль як засіб формування цілісного художнього образу простору. Поєднання теоретичних знань, аналізу сучасної практики та художньо-композиційних рішень дозволяє створювати інтер'єри спортивних клубів, що відповідають сучасним естетичним, функціональним та психологічним вимогам.

Результати магістерської роботи можуть бути використані у практиці проектування інтер'єрів спортивних клубів, фітнес-центрів та інших фізкультурно-оздоровчих закладів, а також у подальших наукових дослідженнях у галузі художньо-декоративного оздоблення інтер'єрів.

Використані джерела:

1. The Evolution of Sports Facility Design: From Ancient Civilisations to Modern Masterpieces: <https://www.jerramfalkus.co.uk/the-evolution-of-sports-facility-design-from-ancient-civilisations-to-modern-masterpieces/>
2. Stadiums and Venues of the Future: <https://worldteams.com/blog/top-trends-in-sports-architecture-stadiums-and-venues-of-the-future/#:~:text=In%20the%2019th%20century%2C%20the,-the-art%20sports%20venues>
3. BN01:4778-5620-1683-9641: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3074773761493305251
4. ДБН В.2.2-13-2003: «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди»: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3074773761493305251?doc_type=2
5. ДБН 360-92 «Містобудування. Планування та забудова міських і сільських поселень»: Регулює розміщення спортивних об'єктів у міській забудові, забезпечуючи зручний доступ та інтеграцію з інфраструктурою.
6. ДБН В.2.2-2-2008 (Громадські будинки) або окремі галузеві стандарти, що стосуються інженерних мереж, пожежної безпеки тощо.
7. ДБН про «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі будинки і споруди» - <https://ips.ligazakon.net/document/DBN00044#:~:text=2.1%20Спортивні%20та%20фізкультурно-оздоровчі,з%20обов'язковим%20додержанням%20нормативного>
8. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832
9. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01>
10. Зарубіжний досвід проектування спортивних закладів: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/52160133.pdf>

11.ЗАКОН УКРАЇНИ Про фізичну культуру і спорт:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3808-12>

12.Зонування фітнес клубів та тренажерних залів: [https://impulse-](https://impulse-fitness.com.ua/ua/zonirovaniye-fitness-cluba)

[fitness.com.ua/ua/zonirovaniye-fitness-cluba](https://impulse-fitness.com.ua/ua/zonirovaniye-fitness-cluba)

13.Історія стадіонів: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Стадіон>

14.Історія монументальної скульптури:

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Монументальне_мистецтво#:~:text=Історія,-
Печерській%20лаврі%20та%20інше](https://uk.wikipedia.org/wiki/Монументальне_мистецтво#:~:text=Історія,-Печерській%20лаврі%20та%20інше); <https://esu.com.ua/article-69469>

15.Історія скульптури: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Портал:Скульптура>

16.Наказ від 08.10.2012 № 1243 про затвердження Правил пожежної безпеки для спортивних будинків та споруд: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1803-12>

17.Наказ МОН № 521 від 01.06.10 року Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/8948/

18.Наказ від 17.04.2014 № 1258 про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0488-14>

19.Особливості формування архітектури сучасних спортивних комплексів
пояснювальна записка до магістерської роботи студента V курсу, групи Арх - 52 Зарваницького Михайла Миколайовича:
https://repository.lnup.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/947/1/Зарваницький_mag.pdf

20.Психоемоційний вплив скульптури на формування інтер'єру:

[https://www.researchgate.net/publication/376670274_Viznacenna_pidhodiv_do_for-
muvanna_inter%27eriv_z_urahuvannam_emocijnogo_vplivu_v_procesi_sprijnatta_
Art-ob%27ektiv](https://www.researchgate.net/publication/376670274_Viznacenna_pidhodiv_do_formuvannya_inter%27eriv_z_urahuvannam_emocijnogo_vplivu_v_procesi_sprijnatta_Art-ob%27ektiv)

21.Пітин М. П. Спорт як соціальне явище. Лекція з навчальної дисципліни «Основи теорії і методики спортивного тренування». Львів: Львівський державний університет фізичної культури, 2015. 11 с.

- 22.Сьомка С.В. Ергономіка та ергодизайн : підручник / С.В. Сьомка. – К. : НАКККиМ, 2017. – 604 с. : іл.
- 23.Сьомка С.В. Ергономіка та ергодизайн : курс лекцій / С.В. Сьомка. – К. : НАКККиМ, 2017. – 128 с.
- 24.Сьомка С.В. Композиція: теорія і методика пропорціонування : навч. Посіб. : у 2-х ч. Ч.1 / С.В. Сьомка. – К. : НАКККиМ, 2016. – 184 с. : іл.
- 25.Сьомка С.В. Композиція: теорія і методика пропорціонування : навч. Посіб. : у 2-х ч. Ч.2 / С.В. Сьомка. – К. : НАКККиМ, 2016. – 220 с. : іл.
- 26.Сьомка С.В., Антонович Є. А. Дизайн інтер'єру, меблів та обладнання : підручник. Київ : НАКККиМ, 2018. – 360 с.; рис.
- 27.Сьомка С.В. Основи дизайну архітектурного середовища : підручник. Київ : НАКККиМ, 2019. – 464 с.; рис.
- 28.Скульптура як вид мистецтва. Створення скульптурного образу:
<https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10738/>
- 29.Спортклуб Sport life у Києві: <https://smartplazapolytech.com/service/sport-life-premium-and-spa#:~:text=Sport%20Life%20Premium%20%26%20SPA%20-%20це,TPI%20Smart%20Plaza%20Polytech>
- 30.Спортклуб «EnerGYM» у Києві: <https://sb.energym-sport.com>
- 31.Створення ТЦ «Сіріус» - <https://hmarochos.kiev.ua/2021/08/19/u-kyievi-pochaly-buduvaty-novyj-trcz-zamist-univermagu-troyeshhyna-yak-vin-vyglyadatyme/>

Додаток 1

Рис. 1.1. Стадіон в Олімпії

Рис. 1.2. – 1.3. Римський колізей

Рис. 1.4. – 1.5. Стадіон «Енфілд» у Ліверпулі

Рис. 1.6. – 1.7. Стадіон «Стемфорд Брідж» у Лондоні

Рис. 1.8. – 1.9. Стадіон «Лусаїл» у Катарі

Рис. 1.10. Мозаїка Равенни

Рис.1.11. Давньоруська фреска «Ангел що згортає небо»

Рис. 1.12. Розписи церкви святого Юра в Дрогобичі

Рис. 1.13. Троїцька надбрамна церкви в Києво-Печерській лаврі

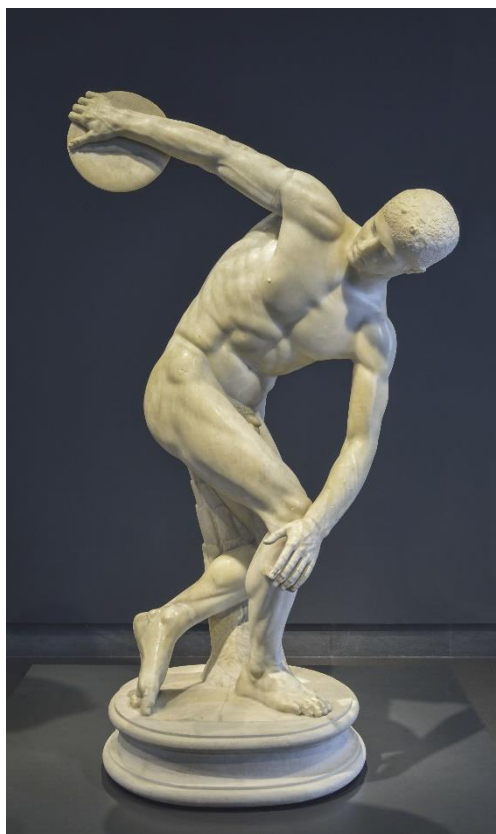

Рис. 1.14. Статуя Дискобола (скульптор Мірон)

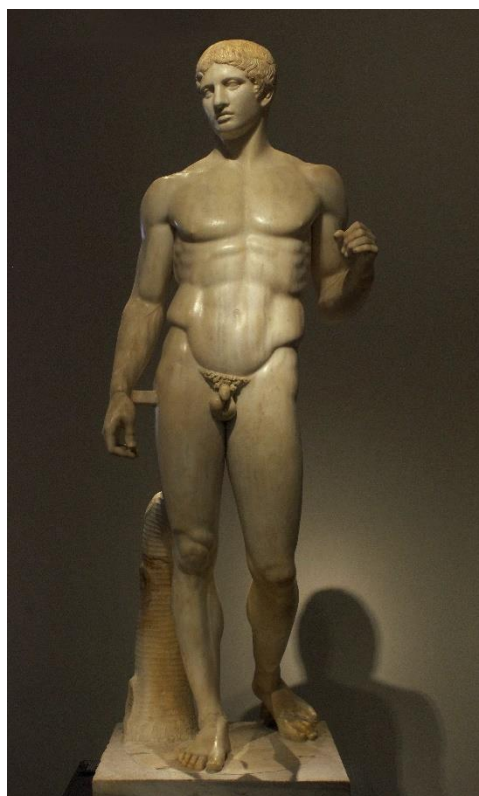

Рис. 1.15. Статуя «Дорифор»

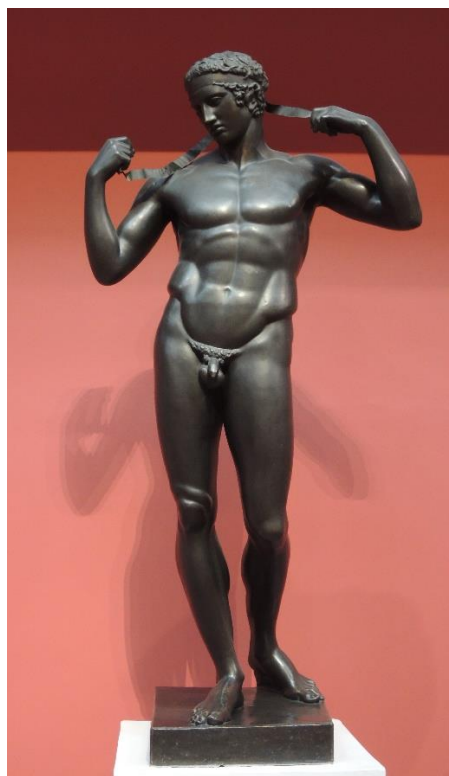

Рис. 1.16. Статуя «Діадумен» (скульптор Поліклет)

Рис. 1.17. Статуя Лаокоона та його синів

Рис. 1.18. Скульптурний твір Донателло – статуя пророка та полководця Гаттамелати

Робота Мікеланджело Буонарроті – скульптура Давида

Рис. 1.20. Фонтан «Чотирьох рік» Робота Джорджа Берніні.

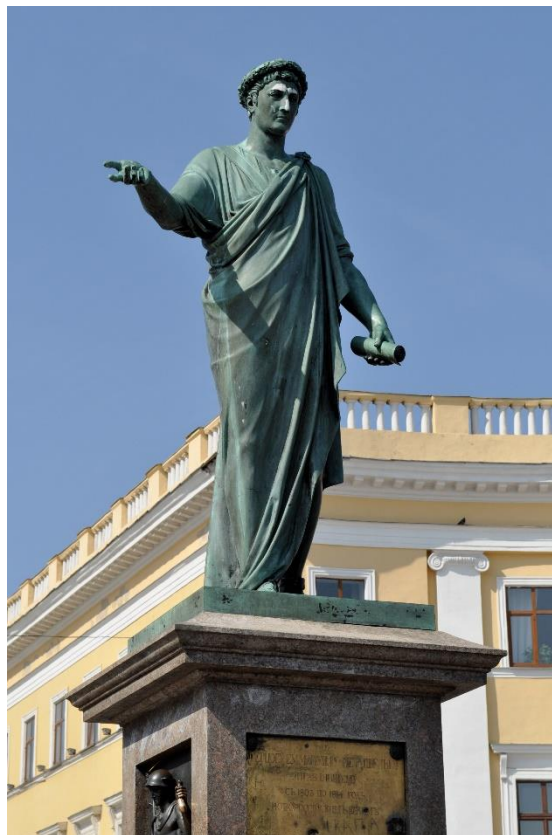

Рис. 1.21. Пам'ятник Рішельє в Одесі (скульптор І. Мартос і архітектор О. Мельников)

Рис. 1.22. Пам'ятник Володимиру Святославичу (скульптори П. Клодт, О. Тон, В. Демут-Ма-линовський)

Рис. 1.23. Пам'ятник Богдану Хмельницькому у Києві (скульптор М. Мікешин)

Рис. 1.24. Пам'ятники І. Котляревському та М. Гоголю у Полтаві (скульптор Л. Козен)

Рис. 1.25. Леся Українка (скульптор Г. Кальченко)

Рис. 1.26. Пам'ятник О. Цадкіна «Зруйноване місто»

Додаток 2

Рис. 1.1. Інтер'єр спортивного клубу «Sport life» у Києві

Рис. 2.2. Інтер'єр спортивного клубу «HiitWorks»

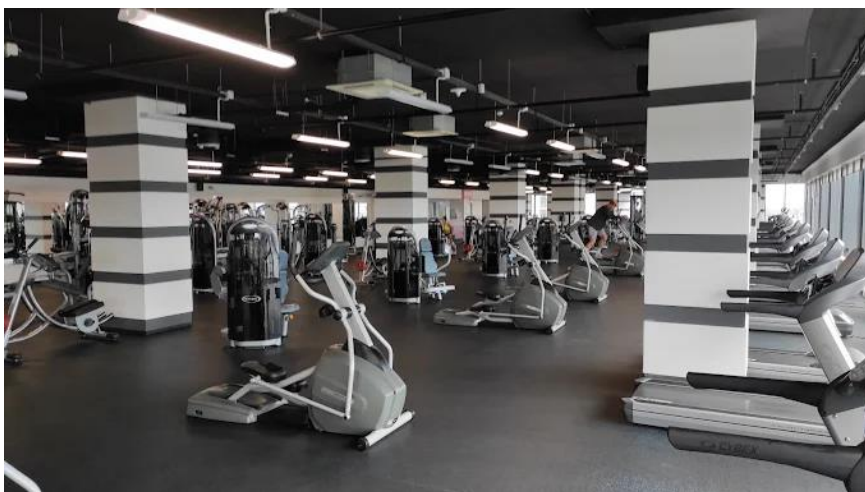

Рис. 2.3. Інтер'єр спортивного клубу «EnerGYM»

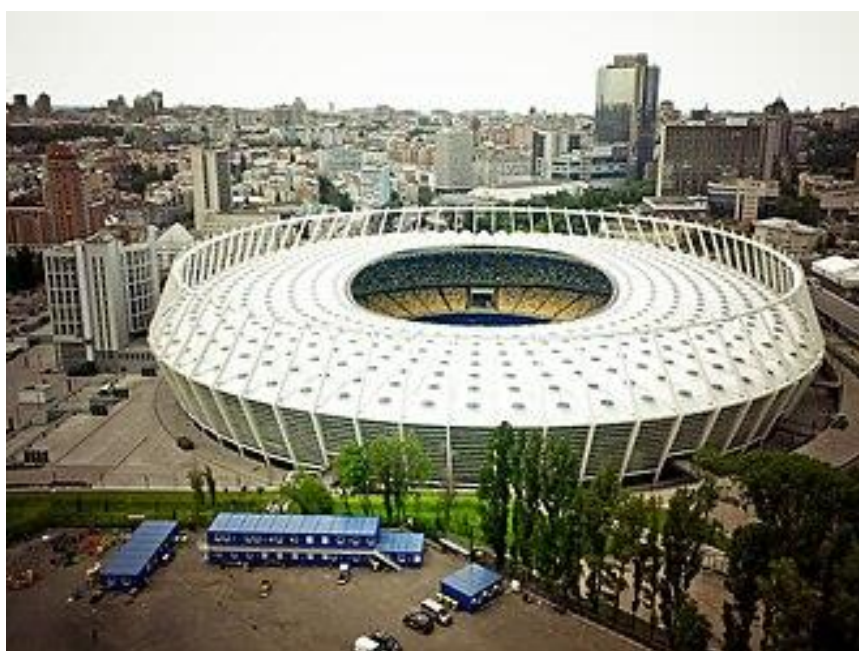

Рис. 2.1: Стадіон НСК «Олімпійський»

Рис.2.2: Стадіон «Динамо» імені Валерія Лобановського

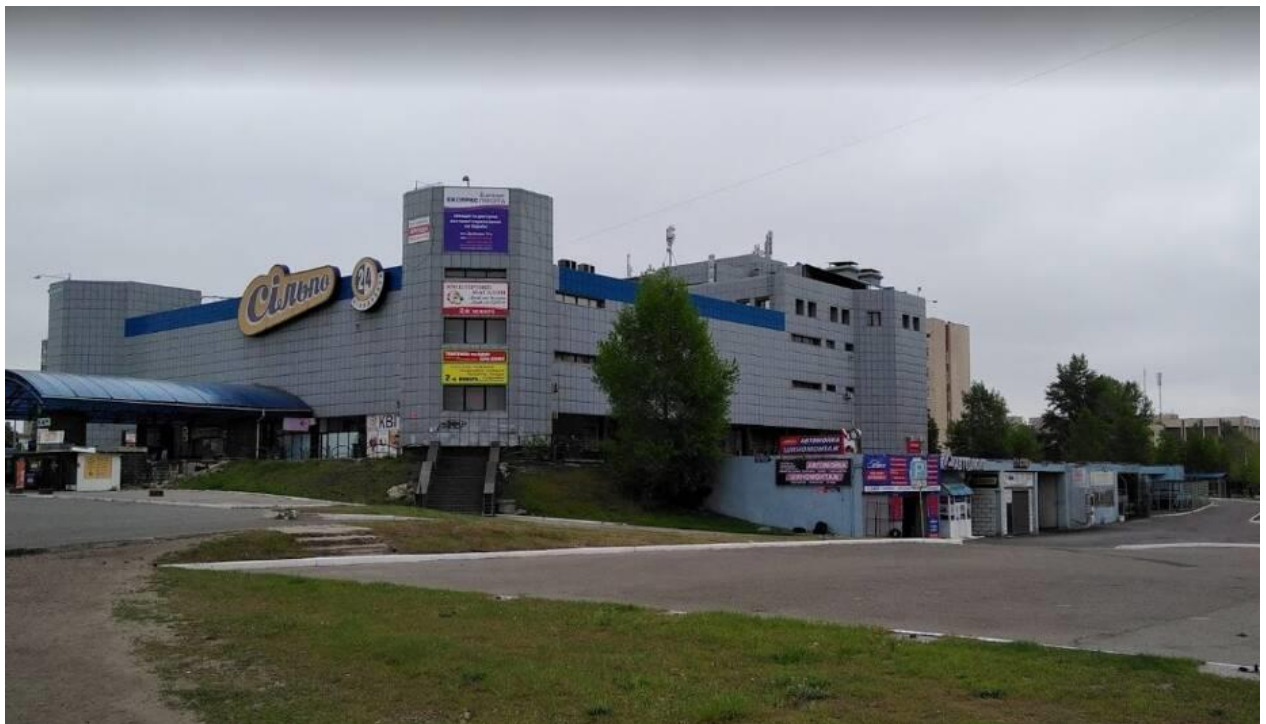

Рис. 2.5. – 2.6. Вигляд ТЦ «Сіріус» до початку його демонтажу
(2015р).

Рис. 2.8. Вигляд ТЦ «Сіріус» після початку демонтажних робіт (2018р).

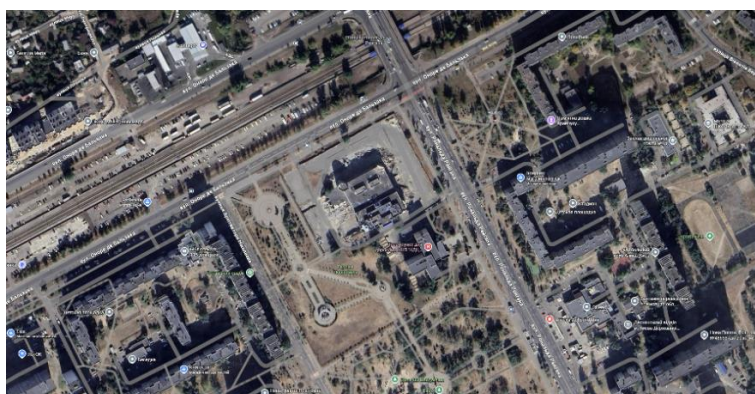

Рис. 2.9. – 2.10. Генеральний план місця та схематичне розміщення майбутнього спортклубу.

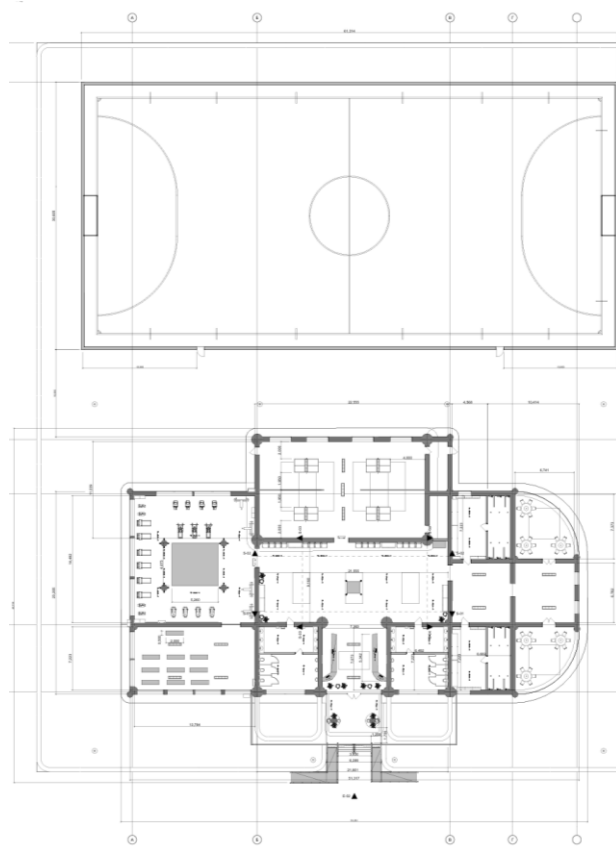

Рис. 2.11. План майбутнього спортивного клубу з футбольним полем та стоянкою для автомобілів.

Рис. 2.12. Аксонометрична проекція проекту спортклубу.

Рис. 2.17. – 2.19. Візуалізації зони холу та рецепції.

Рис. 2.20. Візуалізація фасаду спортклубу.

Рис. 2.21. – 2.25. Розгортки зони холу

Рис. 2.26. Фасадне зображення

Додаток 3

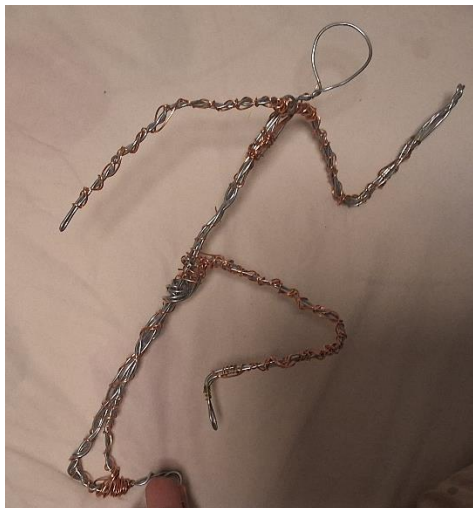

Рис. 3.1. – 3.3. Формування каркасу скульптурної композиції.

Рис. 3.4 – 3.7 Формування м'язової маси атлета, набирання маси.

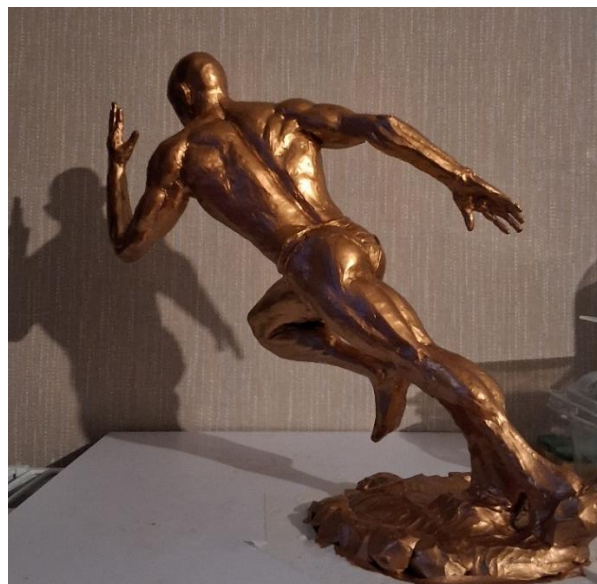
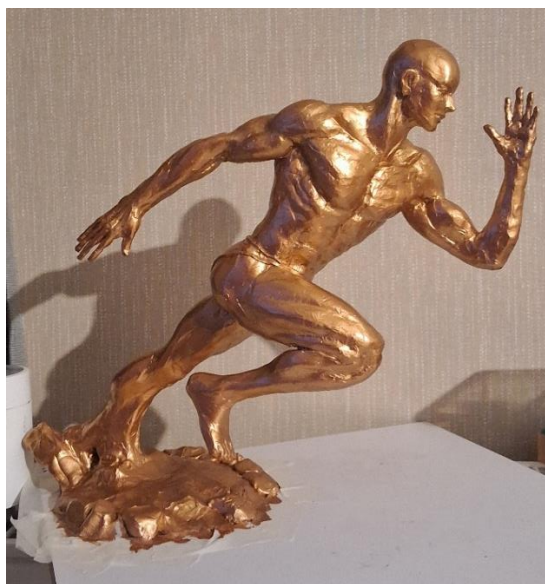

Рис. 3.8. – 3.9. Фінальні етапи скульптури, фарбування.

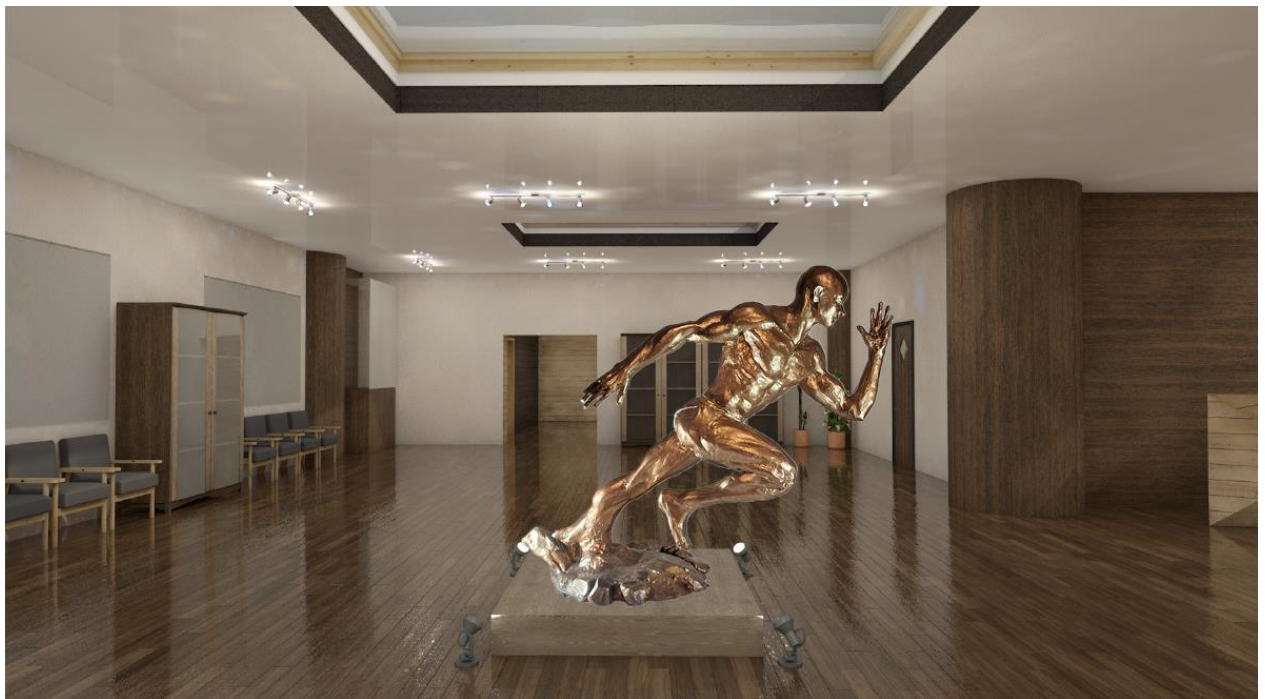

Рис. 3.9. - 3.11. Скульптурна композиція в інтер'єрі спорт клубу.